

REGIOPLAN

PARTNER VOOR MAATSCHAPPELIJKE IMPACT

Eindevaluatie Jong Leren Eten

‘Blijf op die sinaasappelkistjes staan!’

Eindevaluatie Jong Leren Eten

EINDRAPPORT

Auteurs

Niek van Ansem
Noor Galesloot
Miranda Witvliet

Amsterdam, 13 december 2024
Publicatienr. 22125

© 2024 Regioplan, in opdracht van Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Niets uit deze uitgave mag worden veeleevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Regioplan. Regioplan aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
1.1	<i>Het programma Jong Leren Eten</i>	5
1.2	<i>Doelen en onderzoeksvragen</i>	5
1.3	<i>Onderzoeksopzet</i>	5
1.4	<i>Leeswijzer</i>	7
2	Het programma Jong Leren Eten	9
2.1	<i>Ontwikkelingen in de tweede programmaperiode</i>	9
2.2	<i>Resultaten van het programma</i>	10
3	Perspectief van JLE-Makelaars	14
3.1	<i>Samenwerking in de regio</i>	14
3.2	<i>Borging</i>	16
3.3	<i>Kwaliteit en meerwaarde van JLE</i>	18
3.4	<i>Toekomst</i>	20
4	Perspectief van de samenwerkingspartners	22
4.1	<i>Samenwerking</i>	22
4.2	<i>Borging</i>	22
4.3	<i>Kwaliteit en meerwaarde</i>	23
4.4	<i>Toekomst</i>	25
5	Conclusie & aanbevelingen	27
5.1	<i>Bevindingen op hoofdlijnen</i>	27
5.2	<i>Algemene conclusie</i>	28
5.3	<i>Aanbevelingen</i>	28
	Bijlage A: Cijfermatige resultaten in grafieken	31
	Bijlage B: Beschrijving casestudies	34

1. Inleiding

1 Inleiding

1.1 Het programma Jong Leren Eten

Veel jongeren weten niet waar voedsel vandaan komt en eten ook onvoldoende groente en fruit. Bovendien is aandacht voor gezonde voeding in het onderwijs marginaal en versnipperd. Vanaf 2017 is daarom vanuit het toenmalige ministerie van LNV in samenwerking met ministerie van VWS het programma Jong Leren Eten (JLE) ingezet. Het programma wordt uitgevoerd door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) en zet in op het koppelen van werkvelden en het versterken van bestaande netwerkrelaties en programma's in de setting van kinderopvang en het onderwijs, waaronder het primair onderwijs (po), voortgezet onderwijs (vo), middelbaar beroepsonderwijs (mbo), hoger beroepsonderwijs (hbo) en wetenschappelijk onderwijs (wo), met als uiteindelijk doel om kinderen en jongeren in de leeftijd van 0 tot 24 jaar voedselvaardig te maken. Het programma richt zich op intermediaire partijen die voedseleducatie aanbieden en/of die toegang hebben tot de einddoelgroep en tracht via deze partijen het bereik en de effecten van de inzet van programma's en activiteiten in kinderopvangcentra en op scholen te vergroten. Hiervoor zijn er per provincie twee JLE-makelaars actief (voor in totaal 0,85 fte), één vanuit het gezondheidsdomein en één vanuit het duurzaamheidsdomein, om vraag en aanbod met elkaar te verbinden en af te stemmen met de diverse partijen in de provincie.

JLE bevat de volgende programmalijnen¹:

1. Structurele implementatie via de aanpak Gezonde School.
2. Update en kwaliteitsslag (grote) landelijke educatieprogramma's.
3. Verbinding theorie en praktijk.
4. Het ontsluiten van educatief aanbod en netwerken.
5. Communicatie, monitoring/evaluatie en onderzoek naar voedselvaardigheid.

RVO heeft Regioplan gevraagd om de voortgang van het programma JLE op twee momenten in kaart te brengen: één jaar na de start van de programmaperiode 2021-2024 (tussenevaluatie) en aan het einde van het programma in 2024/25 (eindevaluatie). Het voorliggende rapport beschrijft de uitkomsten van de eindevaluatie uitgevoerd in 2024.

1.2 Doelen en onderzoeksvragen

In deze eindevaluatie stonden de volgende hoofdvragen centraal:

- Zijn de netwerken voldoende toegerust en vindt er voldoende borging plaats, d.w.z. dat na het beëindigen van dit programma de opgebouwde infrastructuur en kennis de activiteiten maximale doorwerking hebben?
- Is er hierdoor structurele aandacht voor voedseleducatie, zodat de voedselvaardigheid van kinderen en jongeren toeneemt?

Concreet besteden we in deze eindevaluatie aandacht aan de volgende onderzoeksvragen:

1. Welke output is er behaald in de verschillende programmalijnen?
2. Zijn er verschillen in doelbereik bij de verschillende programmalijnen? Zo ja, wat zijn hiervan de achtergronden?
3. In hoeverre is er sprake van borging ten aanzien van de verschillende programmalijnen? Wat is de aard van deze borging?
4. In welke mate zijn de netwerksamenwerkingen duurzaam? Zijn hierin regionale verschillen? En zo ja, wat is hiervan de achtergrond?
5. In hoeverre is er een vervolprogramma nodig om de doelen van JLE te kunnen bereiken? Welke aanbevelingen kunnen er gedaan worden voor een vervolprogramma?

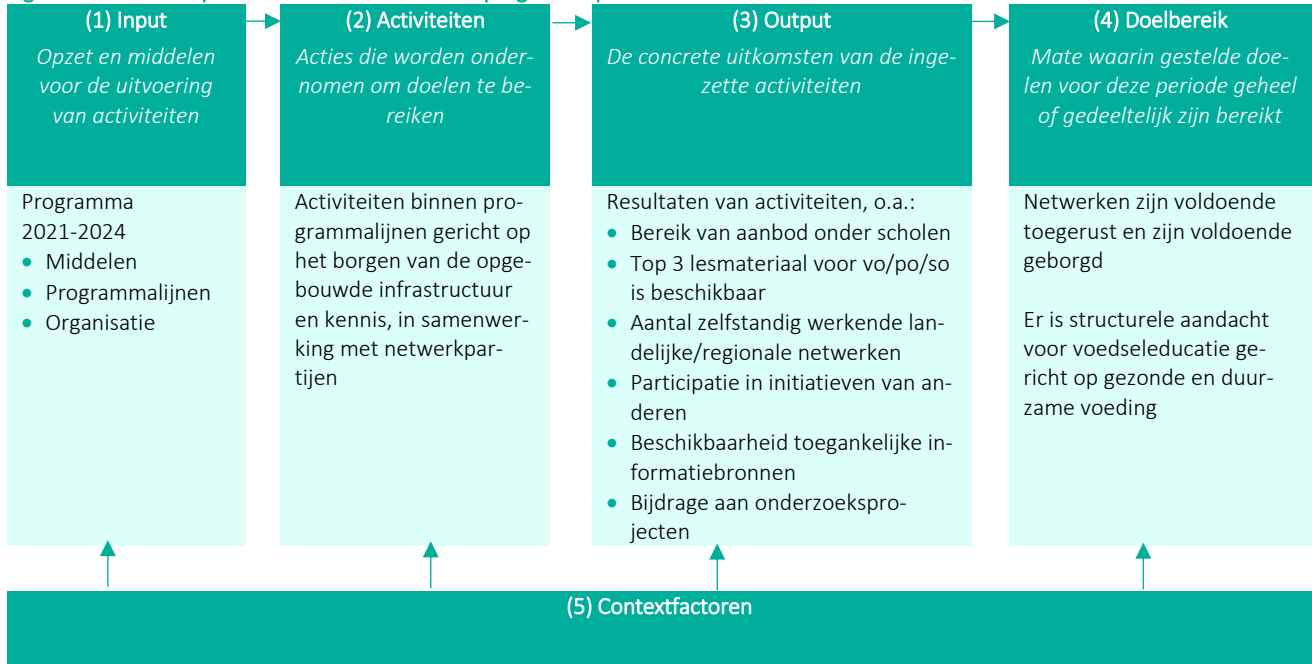
1.3 Onderzoeksopzet

1.3.1 Analyse kader

Voor dit onderzoek hanteren we een analysekader, dat als kapstok dient om de voortgang en de resultaten van het programma JLE in de periode 2021-2024 in kaart te brengen. Dit model is gebaseerd op de impactwaardeketen en bestaat uit vijf onderdelen: input, activiteiten, output, doelbereik en contextfactoren (zie figuur 1.1). Het analysekader helpt om inzicht te krijgen in achtergronden van het wel of niet bereiken van de gestelde doelen, onder meer omdat het rekening houdt met relevante contextfactoren.

¹ Zoals beschreven door het JLE Programmabureau in het Meerjarenplan JLE 2021-2024; programmalijn 3 maakt geen deel uit van deze evaluatie en wordt apart geëvalueerd door het RIVM.

Figuur 1.1 Analyse kader van de evaluatie JLE programmaperiode 2021-2024

Uitkomsten van de tussenevaluatie

In de periode december 2022 – maart 2023 voerden wij een tussenevaluatie uit, waarin we keken of de output van de diverse programmalijnen van JLE op koers ligt voor het einde van het programma en of er bijsturing nodig is om de gewenste output te realiseren. Uit onze documentstudie, werksessie met makelaars en interviews met LNV en de samenwerkingspartners bleek dat de diverse partijen tevreden waren met het verloop van de tweede programmaperiode. Zo wisten de netwerkpartners elkaar steeds beter te vinden, wat ertoe leidde dat programma's steeds beter op elkaar werden afgestemd. Men waardeerde de rol van het programmabureau JLE sterk in de netwerksamenwerking, voornamelijk haar verbindende en aanjagende rol. Wel zag men nog ruimte voor doorontwikkeling voor de komende periode. Zo kon meer aandacht besteed worden aan ouderparticipatie en de whole school approach. De whole school approach is een raamwerk dat scholen ondersteunt om onderwijs voor een duurzame toekomst vorm te geven, in samenspraak met alle belanghebbenden en geïnteresseerden in en rond de school. Ook was een aanbeveling uit deze tussenevaluatie om in de activiteiten de nadruk te leggen op de lange termijn en het bereiken van de uiteindelijke doelen in plaats van de korte termijn. Wat betreft de netwerksamenwerking bleek het van belang dat JLE blijft lobbyen richting de departementen, om haar strategische positie te bevorderen.

1.3.2 Borging

JLE wil toewerken naar een verankering van voedsel educatie gericht op gezonde en duurzame voeding. Een voorwaarde daarvoor is dat de netwerken van JLE voldoende zijn geborgd en er structurele aandacht is voor voedsel educatie. In deze evaluatie kijken we naar de volgende aspecten van borging:

- **Beleid.** De doelen met betrekking tot voedsel educatie zijn verankerd in het beleid van de intermediaire organisaties en van de eindgebruikers (kinderopvangcentra en scholen).
- **Adoptie.** De activiteiten (platforms, materialen, aanpakken) zijn belegd bij netwerkpartners, zodat deze na afronding van JLE kunnen worden gecontinueerd.
- **Randvoorwaarden.** Netwerkpartners hebben voldoende middelen, capaciteit en kunde tot hun beschikking om de activiteiten te kunnen blijven uitvoeren en zijn hiervoor gemotiveerd.
- **Bereik.** De activiteiten hebben een groot bereik onder de eindgebruikers (kinderopvangcentra en scholen).

1.3.3 Onderzoeksactiviteiten

Voor de eindevaluatie zijn de volgende onderzoeksactiviteiten uitgevoerd:

- **Documentstudie.** Om inzicht te krijgen in de ingezette activiteiten en de opbrengsten van deze activiteiten hebben we een documentanalyse uitgevoerd aan de hand van het analysekader. We hebben onder meer de rapportages van initiatieven en verslagen van gesprekken die RVO voerde met zijn gesprekspartners.

-
- **Enquête onder makelaars.** Om het perspectief van de makelaars op te halen hebben we een enquête uitgezet. Per regio vulden de makelaars van de desbetreffende regio de enquête samen in. De uitkomsten van de enquête hebben we vervolgens in een meet-up besproken met de makelaars om waar nodig antwoorden te verduidelijken.
 - **Enquête onder samenwerkingspartners.** Ook zetten we een enquête uit onder de landelijke samenwerkingspartners van JLE, zoals JOGG, Gezonde School en het Voedingscentrum.
 - **Casestudies.** In de enquêtes onder makelaars en samenwerkingspartners vroegen we hun om goede voorbeelden van netwerksamenwerkingen. Vervolgens brachten we aan de hand van (groeps)gesprekken in kaart welke succesfactoren men ziet binnen deze samenwerking, met name op het gebied van borging.
 - **Toetsen van aanbevelingen bij de Programmaraad.** Tot slot presenteerden we onze voorlopige conclusies aan het programmabureau en bespraken we potentiële aanbevelingen met hen, om deze verder te kunnen aanscherpen.

1.4 Leeswijzer

Dit rapport is als volgt opgebouwd:

- In hoofdstuk 2 gaan we in op de tweede programmaperiode van JLE en de cijfermatige resultaten anno juni 2024.
- In hoofdstuk 3 geven we het perspectief van de JLE-makelaars op de huidige netwerksamenwerking en borging binnen JLE, alsook de kwaliteit en de toekomst van het programma.
- In hoofdstuk 4 gaan we in op het perspectief van de samenwerkingspartners op de bovenstaande punten.
- Tot slot geven we in hoofdstuk 5 onze conclusies en aanbevelingen voor een eventueel vervolg van JLE.

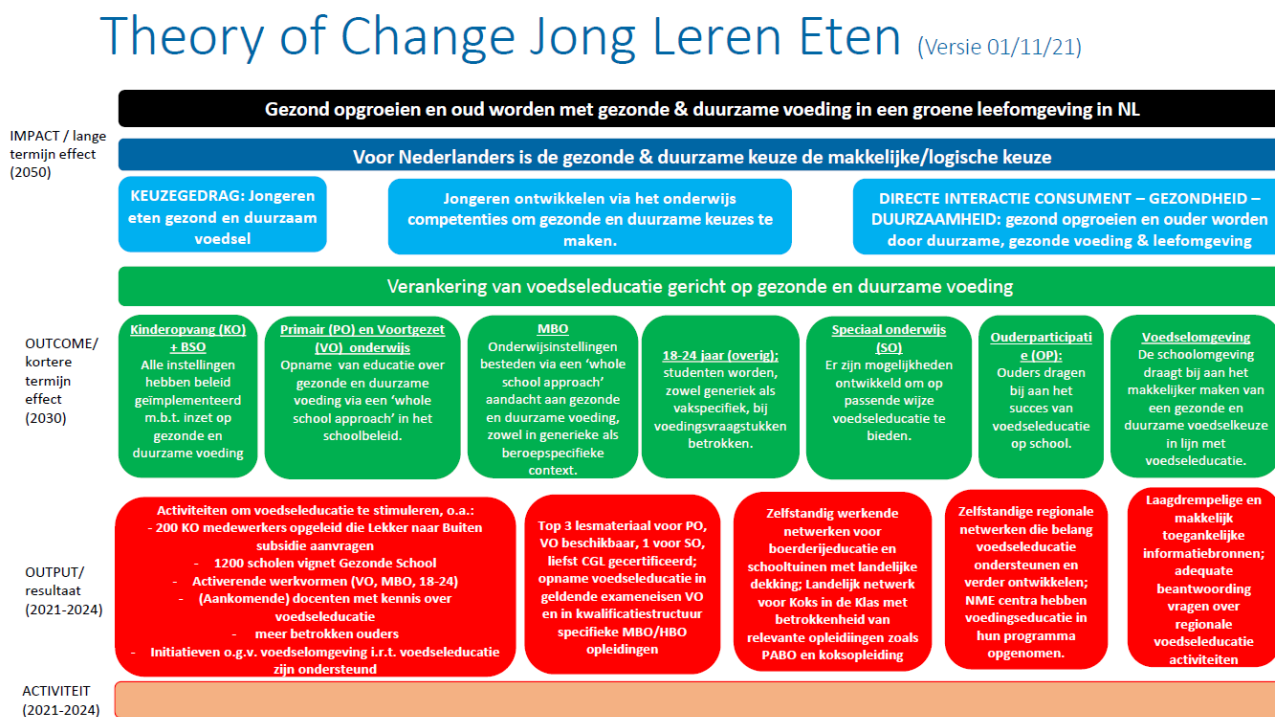
2. Het programma Jong Leren Eten

2 Het programma Jong Leren Eten

2.1 Ontwikkelingen in de tweede programmaperiode

De tweede programmaperiode van JLE liep van 2021 tot en met 2024. In 2021 heeft het ministerie van LNV een Theory of Change-traject geïnitieerd. Dit hield in dat LNV en het programmabureau JLE de Theory of Change van het programma hebben uitgewerkt, waarbij de impact- en outcomedoelen van JLE zijn aangescherpt. Deze impact- en outcomedoelen zijn gekoppeld aan te behalen doelen en uit te voeren activiteiten tijdens de tweede programmaperiode. De Theory of Change is aan de JLE-makelaars voorgelegd en vervolgens verder uitgewerkt. De uitgewerkte Theory of Change ziet er als volgt uit:

Figuur 2.1 Theory of Change JLE (Tweede programmaperiode)

Zoals de figuur laat zien zijn de termijnen voor de impact- en outcomedoelen respectievelijk 2050 en 2030. Om deze langetermijndoelen te bereiken, richt het programma zich in de tweede programmaperiode (2021-2024) op het realiseren van de outputdoelen. De activiteiten die zijn uitgevoerd om deze outputdoelen te realiseren zijn verdeeld in vijf programmalijnen², namelijk:

1. Structurele implementatie via aanpak Gezonde School:

De invulling van de vraagarticulatie vanuit scholen vindt plaats via de themacertificaten 'Voeding' en 'Natuur & Milieu' van de Gezonde School waar een ondersteuningsaanbod voor (o.a.) deze thema's wordt aangeboden. Hiermee kunnen scholen eigen capaciteit vrijmaken en ondersteuning vragen van een expert, de Gezonde School Adviseur (GSA) om duurzame en gezonde voedingsinterventies in te bedden in structureel schoolbeleid.

2. Update en kwaliteitsslag (grote) landelijke educatieprogramma's:

Er is een aantal grote landelijke projecten op het gebied van voeding en voedsel dat al jaren wordt gebruikt. Het doel is om deze strategische projecten te actualiseren, te versterken en voort te zetten, zoals Smaaklessen, Gezonde Schoolkantine, boerderijeducatie, schooltuinen en dergelijke. Tevens wordt gekeken naar nieuwe werkvormen en aansluiting bij andere vormen van educatie, die landelijk te gebruiken zijn. Bij het leveren van een actualisering en kwaliteitsslag over deze landelijke educatiematerialen gaat het bijvoorbeeld om het aanpassen aan de nieuwe inzichten van de 'Schijf van Vijf' op zowel gezondheids- als duurzaamheidscriteria, het werken aan kwaliteitsbesef en het bundelen van activiteiten onder een gezamenlijke paraplu.

² Meerjarenplan JLE 2021-2024.

3. Verbinden theorie en praktijk:

Praktijkaanbod dient beter gekoppeld te worden aan het theoretisch aanbod in de klas voor een doelmatiger leerervaring. Hieronder vallen onder meer het stimuleren van moes- en schooltuinieren, excursies en gastlessen, kooklessen en boerderijeducatie. Dit gebeurt via de stimuleringsbijdrage Lekker Naar Buiten!, bedoeld om scholen op een laagdrempelige manier kennis te laten maken met activiteiten gericht op voedseducatie. Aangezien dergelijke activiteiten veelal lokaal worden uitgevoerd, is het koppelen aan onderwijsnetwerken en/of inzet van lokale NME-centra een voorwaarde voor een efficiënt bereik en praktische ondersteuning op maat.

4. Het ontsluiten van educatief aanbod en netwerken:

Bij aanvang van de tweede programmaperiode was er al een ruim aanbod van activiteiten op het gebied van voedseducatie. Dit betreft gedeeltelijk landelijk aanbod, en gedeeltelijk regionaal aanbod. Via de website van JLE en via bestaande databases voor het onderwijs en kinderopvang wordt dit aanbod beter ontsloten door de JLE-makelaars. Er zijn fysieke 'makelaars JLE' in iedere provincie. Deze makelaars brengen organisaties, mensen en programma's op basis van vraag en aanbod bij elkaar.

5. Communicatie, monitoring/evaluatie en onderzoek naar voedselvaardigheden:

Het landelijk programmabureau draagt zorg voor de kennisportal van het programma (www.jonglereneten.nl) voor een huisstijl en een communicatiestrategie. Het programma JLE is een impulsprogramma, dat andere partijen en programma's ondersteunt om effectiever te zijn of te worden. Daarnaast wordt geïnvesteerd in ondersteunend onderzoek en het beschikbaar maken van (wetenschappelijke) relevante kennis over voedsel en jeugd.

Net als in de eerste programmaperiode krijgt ook deze programmaperiode elk jaar weer een eigen focus. Uiteindelijk zullen alle inspanningen vanaf de start van de programmaperiode gericht zijn op het borgen van de opgebouwde infrastructuur en kennis, zodat de kern van de activiteiten maximale doorwerking zal hebben wanneer JLE stopt.

Focus per jaar:

2021:

- a) Oprichten Alliantie Schooltuinen als platform
- b) Oriëntatie op een 'platform' Kooklessen
- c) Oriëntatie op activiteiten voor de doelgroep 18-24 jaar

2022:

- a) Voedselomgevingen in relatie tot scholen
- b) Aansluiten bij lokaal en regionaal beleid (lokale voedselagenda's)
- c) Vervolg op 2021: activiteiten rond 'platform' Kooklessen en activiteiten voor doelgroep 18-24 jaar

2023:

- a) Zoeken naar nieuwe coalities, waaronder oriëntatie op borging bij Schoolbesturen
- b) Vervolg op 2022: activiteiten die aansluiten bij lokaal en regionaal voedselbeleid

2024:

- a) Overdracht van kennis (uit onderzoek en de praktijk) en kennis (infrastructuur)
- b) Borging van vier jaar JLE-activiteiten

2.2 Resultaten van het programma

Om de resultaten in de tweede programmaperiode van JLE in kaart te brengen is een documentstudie uitgevoerd, van onder andere evaluatierapportages en gespreksverslagen van gesprekken die met JLE-makelaars en samenwerkingspartners zijn gevoerd door de programmacoördinator van JLE en de betrokken beleidsmedewerker bij LNV. Daarnaast is een uitvraag gedaan onder de partners voor cijfers over de periode 2021 – juni 2024. Daarbij is gekeken naar hoe de outputdoelen tijdens de tweede programmaperiode zijn gerealiseerd. In de bijlage zijn de cijfermatige resultaten in grafieken opgenomen. Hierbij moet echter wel vermeld worden dat dit geen volledig beeld is van de activiteiten die in de afgelopen programmaperiode zijn uitgevoerd rondom voedseducatie op regionaal en/of landelijk niveau, maar slechts een illustratie van de belangrijkste beschikbare cijfers.

Programmalijn 1 (het bevorderen van de structurele implementatie via de aanpak Gezonde School) heeft aantoonbaar positieve resultaten opgeleverd

In een onderzoek naar de Gezonde School-aanpak³ (hierna: GS-aanpak) komt naar voren dat het verschil maakt of een school zich als 'Gezonde School' identificeert en/of het bijbehorende vignet heeft. Dit waargenomen verschil betreft onder meer de implementatiegraad van beleid rondom gezondheidsbevordering: deze ligt gemiddeld hoger bij scholen die zich wel als 'Gezonde School' identificeren dan bij scholen die dat niet doen. Voor het thema 'Voeding' is dit positieve verschil het grootst vergeleken met andere gezondheidsthema's. Naast deze uitkomsten op schoolniveau zijn er ook op leerlingenniveau positieve verschillen waargenomen voor scholen die zich als 'Gezonde School' identificeren. Het gaat hier om verschillen op het vlak van groente- en fruitconsumptie en BMI-z-scores: op deze indicatoren scoorden leerlingen van scholen met een Gezonde School-vignet of themacertificaat Voeding hoger dan leerlingen van scholen die dit niet hadden.

Het vignet Voeding wordt het vaakst toegekend aan basisscholen, zo kregen in 2023 149 basisscholen het vignet, 40 vo-scholen en 5 mbo-instellingen (zie figuur B.1). Het vignet Natuur & Milieu is alleen beschikbaar voor basisscholen, dit werd in 2023 aan 19 basisscholen toegekend. Ook het Ondersteuningsaanbod wordt veel vaker toegekend aan basisscholen (figuur B.2). Voor het Ondersteuningsaanbod zien we een duidelijk stijgende lijn in het aantal toekenningen: in het po en vo werd het aanbod in het schooljaar '23/'24 meer dan twee keer zo vaak toegekend als in het schooljaar '20/'21 (voor het po was dit 710 versus 318, voor het vo 244 versus 102). Mogelijk waren er in '20/'21 minder toekenningen door de toenmalige coronamaatregelen in het onderwijs. Ook in het mbo is het aantal toekenningen duidelijk gestegen in deze periode (71 keer in '23/'24 versus 44 keer in '20/'21).

Naast dat deze cijfers uitwijzen dat structurele implementatie via de GS-aanpak daadwerkelijk van de grond komt, draagt deze aanpak ook bij aan het bereik van het aanbod vanuit JLE. Het bereik van de Lekker Naar Buiten-stimuleringsbijdrage is hier een belangrijk voorbeeld van. Uit de resultaten van de Evaluatie Lekker Naar Buiten⁴ blijkt dat verreweg het grootste deel van de scholen via de GS-adviseur of de GS-nieuwsbrief bekend is geraakt met de Lekker Naar Buiten-stimuleringsbijdrage. In beide gevallen geeft gemiddeld een-derde van de scholen aan dat zij op deze manier bekend zijn geraakt met Lekker Naar Buiten.⁵ Ook de bevindingen uit de casestudies (zie bijlage B) wijzen uit dat GS-adviseurs een belangrijke rol spelen bij het bereiken van scholen met het aanbod vanuit JLE.

Bereik van Lekker Naar Buiten

Uit de opgevraagde cijfers blijkt dat de Lekker Naar Buiten-bijdrage het meest wordt toegekend aan basisscholen (276 scholen in '23/'24, waarvan 240 daadwerkelijk gebruik hebben gemaakt van de bijdrage) vergeleken met vo- (86 keer toegekend in '23/'24, waarvan 82 gebruikt) en mbo-scholen (12 keer in '23/'24, in alle gevallen gebruikt). Het aantal toekenningen van de Lekker Naar Buiten-bijdrage is wel gedaald in de periode 2020-2024, zie figuur B.3 in de bijlage. Hierbij moet wel vermeld worden dat de budgetten voor de bijdrageregeling per jaar verschillen. Het aantal aanvragen voor deze bijdrage overtrof ieder jaar het aantal beschikbare bijdragen. De belangstelling voor deze regeling is dus niet afgenomen.

Het streefgetal voor het bereik onder kinderopvanginstellingen met de Lekker Naar Buiten-regeling is nagenoeg volledig gerealiseerd, doordat coaches Gezonde Kinderopvang de bijdrage tijdig aanvroegen⁶. In de periode 2021-2024 werden 454 Lekker Naar Buiten-vouchers toegekend aan KOV's. Per 1 juli 2024 waren er 1730 actieve opgeleide Gezonde Kinderopvangcoaches en 1245 Gezonde Kinderopvanglocaties. Begin 2025 zullen er nog 80 Lekker Naar Buiten-vouchers worden toegekend aan KOV's.

De stimuleringsbijdrage Lekker Naar Buiten zorgt voor agendering van voedseleducatie die theorie en praktijk verbindt (programmalijn 3)

Het bereiken van scholen met de Lekker Naar Buiten-stimuleringsbijdrage draagt zelf ook bij aan het verdere bereik, en zorgt voor meer continue aandacht voor voedseleducatie onder scholen. Deze agenderende werking komt duidelijk naar voren in de evaluatie van Lekker Naar Buiten. Van de scholen die gebruikmaakten van deze stimuleringsbijdrage tussen 2019 en 2022 zegt een groot deel dat ze na het gebruik van de bijdrage met het thema 'Voeding' aan de slag willen⁷ (gemiddeld 91%⁸) en/of met de GS-aanpak willen gaan werken (gemiddeld 74%⁹). Het percentage scholen dat zich structu-

³ Eindrapport 'Onder welke condities doet Gezonde School ertoe?' (2023). Maastricht University.

⁴ Evaluatie Lekker Naar Buiten: Stimuleringsregeling Jong Lereren Eten, rondes 2, 3 en 4, schooljaren 2019-2022 (2023). RIVM, Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

⁵ Dit betreft het gemiddelde van de drie geëvalueerde rondes van de stimuleringsbijdrage over 2019-2022. Voor ronde 2, 3 en 4 respectievelijk 36%, 33% en 36% bij de GS-nieuwsbrief; 35%, 35% en 19% bij de GS-adviseur.

⁶ Tussenrapportage 2022 Stimuleringsbijdrage kinderopvang 'Lekker naar buiten' (2022). Gezonde Kinderopvang.

⁷ Evaluatie Lekker naar buiten: Stimuleringsregeling Jong Lereren Eten, rondes 2, 3 en 4, schooljaren 2019-2022 (2023). RIVM, Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

⁸ Dit betreft het gemiddelde van de drie geëvalueerde rondes van de stimuleringsbijdrage over 2019-2022 (ronde 2: 88%, ronde 3: 92%, ronde 4: 93%).

⁹ Dit betreft het gemiddelde van de drie geëvalueerde rondes van de stimuleringsbijdrage over 2019-2022 (ronde 2: 77%, ronde 3: 76%, ronde 4: 68%).

reel wil committeren door met de GS-aanpak te gaan werken, is daarmee wel aanzienlijk lager dan het percentage scholen dat in bredere zin met het thema 'Voeding' aan de slag wil. Desalniettemin wijzen deze cijfers op een zekere agenderende werking van Lekker Naar Buiten in het bevorderen van het gebruik van voedselonderwijs door scholen. Dit sluit aan op de bevinding uit de casestudies dat concreet aanbod voor scholen en middelen om dit te financieren van groot belang zijn bij het bereiken van scholen (zie bijlage B).

De aanjagende werking van het programma JLE heeft bijgedragen aan betere samenwerking (en daarmee via samenwerking met lokale partijen het bereik van scholen bevordert)

JLE-makelaars hebben over het algemeen goede contacten opgebouwd met GS-adviseurs en de adviseurs eetomgeving van het Voedingscentrum. Met JOGG-regisseurs en NDE's/NME's zijn de contacten wisselender van aard, maar JLE-makelaars stellen tegelijkertijd dat deze wel zijn toegenomen tijdens de programmaperiode. Dit toegenomen contact wordt over het algemeen als waardevol beschouwd, onder andere omdat het bijdraagt aan het bereik onder scholen. JLE-makelaars en samenwerkingspartners vinden wel dat er nog ruimte voor verbetering is om de samenwerking verder te stroomlijnen, bijvoorbeeld waar het gaat om nog duidelijkere afspraken in de rolverdeling en het gezamenlijke verhaal waarmee scholen worden benaderd. Ook zien JLE-makelaars en samenwerkingspartners risico's voor de toekomst van de gerealiseerde samenwerking, bijvoorbeeld door de onzekerheid van toekomstige financiering. Zorgen over de borging van de samenwerking komen ook in de casestudies naar voren (zie bijlage B).

Goed bereik van po-instellingen en kinderopvangstellingen, wisselend bereik van vo-instellingen en matig bereik van mbo en ho-instellingen

JLE-makelaars weten naar eigen zeggen over het algemeen vooral het basisonderwijs goed te bereiken. Ook het bereik onder kinderopvangstellingen is toegenomen, zij het iets minder dan onder het basisonderwijs. In het voortgezet onderwijs zijn contacten voor de JLE-makelaars over het algemeen nog minder structureel dan in het basisonderwijs en over het algemeen nog meer vraaggestuurd. Bij mbo's en ho-instellingen is over het algemeen nog het minste sprake van structurele contacten. Qua aanbod is vooral het aanbod op het vlak van schooltuinieren en kooklessen populair onder scholen en provincies (e.g. veel provincie-overheden investeren hierin).

Ook in de cijfers van de partners zien we een stijgende lijn in het bereik van hun educatieve programma's (zie figuur B.4 t/m B.9 in de bijlage). Zo zien we dat in 2024 90 gastlessen van Boer in de Klas zijn gegeven, in 2022 waren dat er nog maar 11, mogelijk ook vanwege de toenmalige coronamaatregelen. Weet wat je Eet bereikte in 2024 32.853 leerlingen van vo- en mbo-scholen, bijna vier keer zo veel als in 2022 (8296). In 2024 deden maar liefst 88.612 leerlingen mee aan de Week van de Schooltuin, bijna twee keer zo veel vergeleken met 2023 (47.997). In 2022 heette dit project nog Maand van de Schooltuin, toen deden 16.924 leerlingen mee. Ook zijn er steeds meer afgestudeerde moestuincoaches: in 2023 studeerden 121 coaches af, in 2021 waren dat er 70. Tot slot trekken de Smikkelweken op de bso's ook veel deelnemers: 75.000 in de eerste helft van 2024 versus 11.000 in 2021.

Voor programma's gericht op koken zien we eveneens positieve resultaten: met Kok in de Klas deden in 2024 meer dan drie keer zo veel leerlingen mee als in 2022 (5000 versus 1600). Het programma Smaaklessen wordt eveneens steeds meer gebruikt: in 2021 door 5318 scholen, in 2022 door 5356 scholen en in 2023 door 5701 scholen. Ook hebben steeds meer leerkrachten een account op het portaal Chef!, van 11.946 leerkrachten in 2021 naar 17.432 in 2022 en 21.059 in 2023. Tot slot zijn er in 2024 44 kookcoaches opgeleid via de training 'Koken op de basisschool en in de kinderopvang', waarvan 22 zich ook aanbieden als kookcoach op de website.

Ook uit de cijfers blijkt dat het bereik onder po-instellingen hoger is. Zo bereikte het programma Groentjesoep over de periode 2021-2024 24 po-scholen, inclusief sbo-scholen. Onder so- en vso-scholen lag het bereik lager, respectievelijk 6 en 5 scholen.

3

3. Perspectief van JLE- makelaars

3 Perspectief van JLE-Makelaars

Om het perspectief van de JLE-makelaars op te halen, hebben we een enquête uitgezet onder de makelaars. In deze enquête kwam aan bod hoe de makelaars de samenwerking in de regio ervaren, welke resultaten ze hebben geboekt in de tweede programmaperiode, de stand van zaken omtrent de borging van het programma, de kwaliteit en de meerwaarde van de JLE-aanpak en tot slot de wensen en de verwachtingen rondom de aanpak van voedseducatie in de toekomst. Per regio hebben de desbetreffende makelaars samen de enquête ingevuld. De uitkomsten van de enquête hebben we vervolgens met de makelaars besproken in een werksessie. Hieronder beschrijven we de uitkomsten van de enquête en de werksessie.

3.1 Samenwerking in de regio

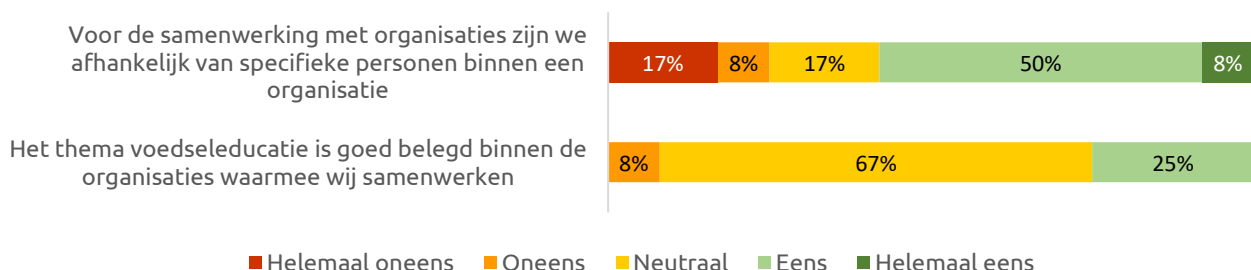
Wat betreft de samenwerking in de regio zijn we ingegaan op drie typen samenwerkingspartners: met de partnerorganisaties die eveneens actief zijn op het gebied van voedseducatie, met de provinciale overheid en gemeenten en met de scholen in de provincie. We gaan hieronder apart in op iedere samenwerkingspartner.

3.1.1 Samenwerking met partnerorganisaties

Wat betreft de samenwerking met partnerorganisaties zeggen de makelaars van de meeste provincies dat ze hun netwerk hebben kunnen uitbreiden in de tweede programmaperiode: in driekwart van de provincies (75%) is het aantal netwerkverbindingen in de tweede programmaperiode toegenomen. Bij de rest (25%) is het aantal netwerkverbindingen hetzelfde gebleven vergeleken met de eerste programmaperiode.

Om de mate van borging van de samenwerking met partnerorganisaties in kaart te brengen hebben we de makelaars gevraagd aan te geven in hoeverre ze het eens waren met twee stellingen, zie figuur 3.1. Bij meer dan de helft van de provincies vinden makelaars dat ze voor de samenwerking afhankelijk zijn van de samenwerking met specifieke personen. Daarnaast vinden makelaars in slechts een kwart van de provincies dat het thema voedseducatie goed belegd is bij de partnerorganisaties. Verder was twee derde van de makelaars het niet eens of oneens met deze stelling. In de makelaarsmeet-up lichtten de makelaars die 'neutraal' hadden geantwoord toe dat er geen eenduidig beeld is. In alle provincies zagen de makelaars namelijk verschillen tussen partnerorganisaties met betrekking tot deze stellingen. Zo vinden makelaars in vier provincies dat organisaties waarbij voedseducatie de *core business* is het thema beter belegd hebben en de samenwerking minder afhankelijk is van specifieke personen, vergeleken met organisaties die voedseducatie voornamelijk als bijzaak uitvoeren. In twee provincies zeggen makelaars dat voedseducatie bij grote, landelijke organisaties beter belegd is dan bij kleine, lokale organisaties. Deze makelaars zeggen dat ze bij kleine, lokale organisaties vaker afhankelijk zijn van specifieke personen. Ook wordt door makelaars van drie provincies gesteld dat door partnerorganisaties in sommige situaties eerder prioriteit wordt gegeven aan andere thema's dan voedseducatie. Tweemaal wordt benoemd dat de beleidskeuzes van de gemeente een grote rol spelen in de mate waarin voedseducatie belegd is bij partnerorganisaties.

Figuur 3.1 Reacties van de JLE-makelaars per provincie op stellingen met betrekking tot de samenwerking met organisaties in de regio (N=12)

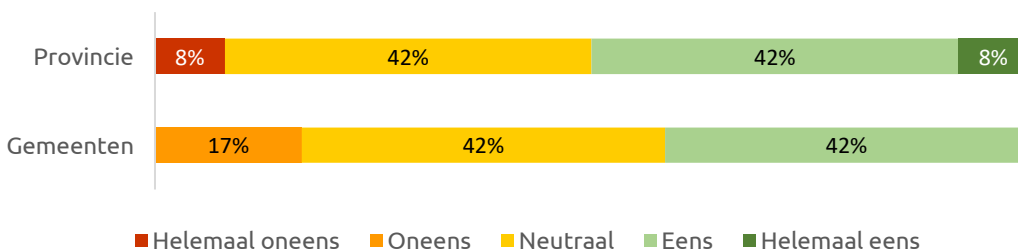
3.1.2 Samenwerking met de provinciale overheid en gemeenten

De ervaringen van makelaars met de samenwerking met de provinciale overheid en gemeenten in hun regio lijkt te verschillen tussen de provincies. In figuur 3.2 zien we dat in de helft van de provincies de makelaars het eens zijn met de stelling 'de samenwerking met de provincie is goed'. Daarnaast is een relatief groot deel (42%) het niet eens of oneens met deze stelling, met name omdat de samenwerking wisselend verloopt door verloop van contactpersonen, zo blijkt uit de makelaarsmeet-up. Als toelichting op deze vraag zeggen de makelaars van de zes provincies waar de samenwerking met de provinciale overheid goed gaat dat er sprake is van veel contact en JLE wordt betrokken bij programma's waar voedseleducatie een onderdeel van is (of kan zijn). In drie provincies vonden de makelaars dat JLE nog te beperkt in beeld is bij de provinciale overheid. Daarnaast zeiden de makelaars in zes provincies dat het voor de samenwerking met de provinciale overheid heel belangrijk is dat de makelaars actief op zoek gaan naar haakjes bij bestaande programma's, om zo een ingang te vinden voor verdere samenwerking. De makelaars van vijf provincies gaven in de enquête aan dat wisseling van contactpersonen een obstakel is voor goede samenwerking met de provinciale overheid.

Wat betreft de samenwerking met de gemeenten in de regio zijn de makelaars van vijf provincies het eens met de stelling dat de samenwerking goed is (figuur 3.2). Ook hier is een groot deel het niet eens of oneens met deze stelling. Als toelichting op hun antwoord zeggen makelaars van vijf provincies dat de kwaliteit van samenwerking sterk wisselt per gemeente. Dit is bijvoorbeeld afhankelijk van de mate waarin gemeenten aandacht besteden aan voedseleducatie binnen hun beleid. Ook hierbij benoemen de makelaars van twee provincies dat voedseleducatie soms door andere prioriteiten minder aandacht krijgt van de gemeente. Ook stellen de makelaars van twee provincies dat er te veel gemeenten in hun regio zijn om aan alle gemeenten aandacht te kunnen besteden. In één van deze provincies wordt daarom meer tijd gestoken in regionale samenwerkingsverbanden waar gemeenten onderdeel van zijn, de andere provincie zet in op de samenwerking met twintig impactgemeenten.

Daarnaast zeggen de makelaars van acht provincies dat hun samenwerking met de gemeenten (voornamelijk) indirect verloopt, via partnerorganisaties zoals JOGG, NME, Gezonde School en IVN. Enerzijds kan dit een goede ingang zijn voor de JLE-makelaars, aan de andere kant vinden de makelaars van twee provincies dat ze hierdoor wel sterk afhankelijk zijn van de mate waarin deze partnerorganisaties contact leggen met de gemeenten.

Figuur 3.2 Aandeel van provincies waarin de JLE-makelaars het eens zijn met de stelling 'de samenwerking met de provincie/gemeenten in mijn regio is goed' (N=12)

Casestudy: regio-aanjagers voor schooltuinieren

Uit deze evaluatie blijkt dat het bereiken van gemeenten een aandachtspunt blijft binnen JLE, met name omdat gemeenten zeer verschillen in de mate waarin ze aandacht hebben voor voedseleducatie. Dit zien we bijvoorbeeld bij schooltuinieren. In de optiek van de Alliantie Schooltuinen kan een structureel schooltuinprogramma alleen tot stand komen wanneer er een driehoek ontstaat tussen de school, ondersteunde organisaties zoals NDE of moestuincoaches en de gemeente die schooltuinieren mogelijk maakt door menskracht, materialen en grond beschikbaar te stellen. Het doel van de Alliantie Schooltuinen is dat deze partijen het schooltuinieren vastleggen in hun beleid. Deze alliantie wordt gesubsidieerd door het ministerie van LNV, omdat de alliantie aansluit bij de doelen van JLE.

Om het schooltuinieren verder te borgen is de Alliantie Schooltuinen momenteel gestart met een pilot, waarbij ze in drie provincies regio-aanjagers inzetten. Twee van deze regio-aanjagers zijn JLE-makelaars. Door hun inzet voor JLE hebben deze makelaars expertise en een netwerk kunnen opbouwen binnen hun regio op het gebied van voedseleducatie, wat ze goed kunnen inzetten voor hun rol als regio-aanjager voor schooltuinieren. De Alliantie Schooltuinen merkte namelijk dat veel gemeenten wel interesse hebben om te starten met schooltuinieren, maar niet goed weten hoe. De regio-aanjagers hebben als taak om uit te vinden waar binnen een gemeente de energie zit om te starten met schooltuinieren en om hier opvolging aan te geven. Zo kan een regio-aanjager bijvoorbeeld een inspiratiesessie organiseren om schooldirecteuren binnen de gemeente te informeren over het belang van schooltuinieren. In andere gemeenten vindt een regio-aanjager misschien een ingang omdat er een enthousiaste boer is die grond beschikbaar wil stellen of doordat een organisatie in de buurt meer scholen kan ondersteunen. In gemeenten waar het schooltuinieren al loopt zal een regio-aanjager meer inzetten op de borging, door bijvoorbeeld in gesprek te gaan met beleidsmedewerkers

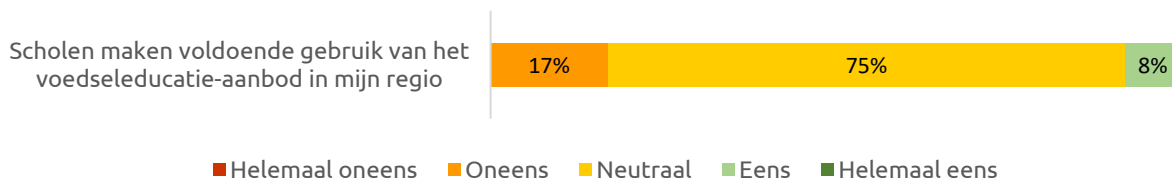
of een wethouder om structureel middelen open te stellen voor schooltuinieren en het te verankeren in beleid. De regio-aanagers maken hierbij goed gebruik van de beschikbare ondersteuning en communicatie vanuit JLE. Voor het enthousiasmeren van scholen werkt bijvoorbeeld de Groene Handjes-regeling goed. Deze regeling wordt aangeboden vanuit JLE, waarbij scholen advies krijgen van een expert voor het starten van een schooltuin. Ook de communicatie vanuit de Alliantie Schooltuinen werkt goed, bijvoorbeeld over Week van de Schooltuin en de Gouden Wortel-prijs die gemeenten kunnen winnen voor hun inzet voor schooltuinieren.

Er zijn inmiddels in diverse gemeenten al mooie resultaten door regio-aanagers geboekt. Diverse gemeenten zijn gestart met schooltuinieren en in andere gemeenten is het verder geborgd, bijvoorbeeld doordat een moestuincoach die scholen ondersteunt in dienst is genomen door de gemeente.

3.1.3 Samenwerking met scholen

In alle regio's is het aantal scholen dat gebruikmaakt van het voedseducatie-aanbod in de regio toegenomen volgens de JLE-makelaars. Op de vraag of scholen ook voldoende gebruikmaken van dit aanbod antwoorden de makelaars van driekwart van de provincies echter 'neutraal' (figuur 3.3). In de makelaarsmeet-up lichtten de makelaars toe dat ze het gebruik van scholen niet structureel in beeld hebben, omdat dit via de partners verloopt. Wel zien ze dat regelingen als de Lekker Naar Buiten-bijdrage en instrumenten als Smaaklessen meer gebruikt worden. Het blijft echter lastig te duiden voor de makelaars wat scholen daadwerkelijk doen met dergelijke bijdragen en bepaalde instrumenten. Zo hoeft het downloaden van bepaald materiaal niet te betekenen dat een school het materiaal ook gebruikt.

Figuur 3.3 Aandeel van provincies waarin scholen voldoende gebruik maken van het voedseducatie-aanbod volgens de JLE-makelaars (N=12)

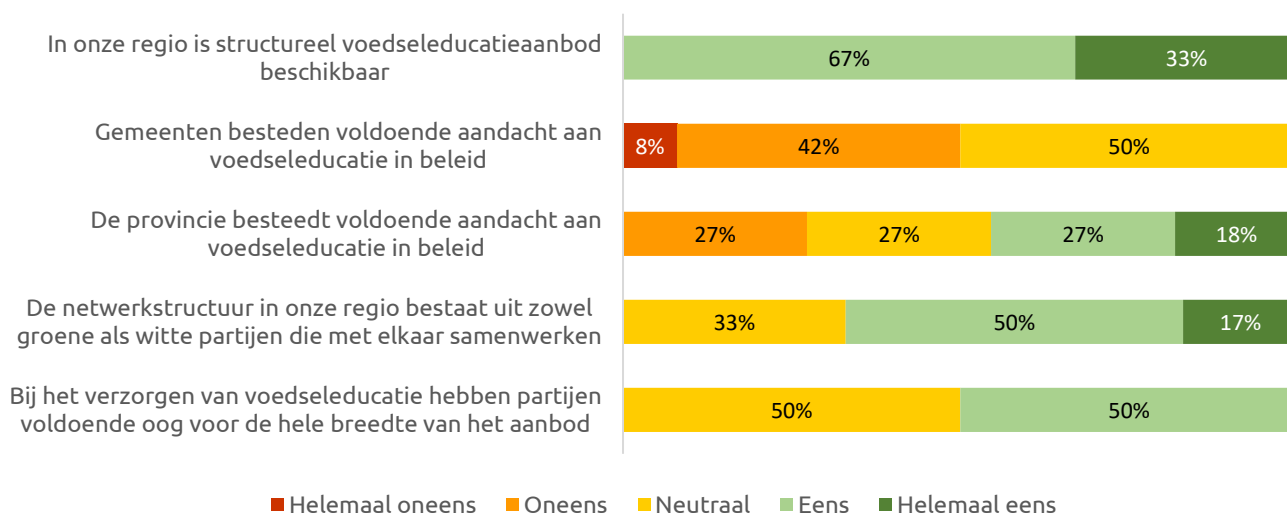
Bij de vraag of scholen voldoende gebruikmaken van het voedseducatie-aanbod hebben we ook gevraagd of de makelaars hierin verschillen zien tussen schooltypen. Voor bijna alle provincies zeiden de makelaars dat het gebruik inderdaad verschilde tussen schooltypen (92%). Als toelichting stellen de makelaars van een groot aantal provincies (10) dat het po makkelijker te bereiken is dan andere schooltypen. Bij het vo en mbo is minder aanbod beschikbaar vergeleken met het primair onderwijs. Ook is het gebruik van het aanbod bij deze onderwijstypen vaker incidenteel en is er vaker aanbod op maat nodig, om bijvoorbeeld aan te sluiten op een specifiek vak of themaweek. In de makelaarsmeet-up wordt ook gezegd dat het lastiger kan zijn op het vo en mbo om bij de juiste contactpersoon te komen, omdat deze scholen grootschaliger zijn dan basisscholen.

3.2 Borging

In de enquête hebben we de JLE-makelaars ook gevraagd naar de stand van zaken wat betreft de borging van de JLE-aanpak. Hierbij zijn we eerst ingegaan op een aantal stellingen met betrekking tot borging en vervolgens op vier aspecten van borging (beleid, adoptie, randvoorwaarden en bereik).

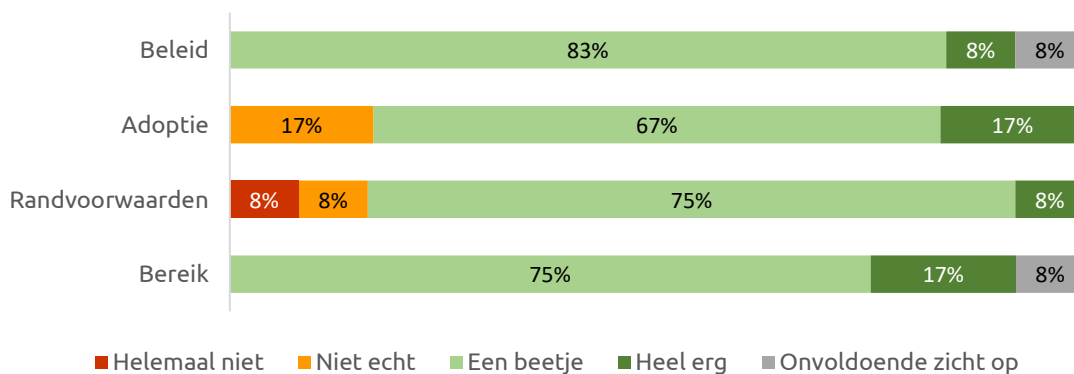
In figuur 3.4 zijn de reacties van de makelaars op de stellingen over borging weergegeven. In alle provincies vinden de makelaars dat er structureel aanbod voor voedseducatie beschikbaar is. De makelaars vinden echter in geen enkele provincie dat gemeenten in hun regio voldoende aandacht besteden aan voedseducatie in hun beleid. Over de provinciale overheden zijn de meningen meer verdeeld. In twee derde van de provincies vinden de makelaars dat de netwerkstructuur uit zowel groene als witte partijen bestaat, die met elkaar samenwerken. Tot slot vinden makelaars in de helft van de provincies dat partijen voldoende oog hebben voor de hele breedte van het aanbod, waaronder groene én witte thema's, in de andere helft antwoordden de makelaars 'neutraal' op deze stelling.

Figuur 3.4 Aandeel van de provincies waarin JLE-makelaars het eens zijn met stellingen over borging van de JLE-aanpak (N=12)

Wat betreft de vier aspecten van borging zien we in figuur 3.5 dat de makelaars in de meeste provincies vinden dat er een beetje sprake is van deze aspecten: zo vinden makelaars in bijna alle provincies dat de doelen met betrekking tot voedseleducatie (een beetje) verankerd zijn in het beleid van intermediaire organisaties en eindgebruikers, oftewel kinderopvangcentra en scholen (het beleidsaspect). In twee derde van de provincies vinden makelaars dat de activiteiten een beetje zijn belegd bij netwerkpartners, zodat deze na afronding van JLE kunnen worden gecontinueerd (adoptie), in twee provincies vinden de makelaars zelfs dat hier heel erg sprake van is. Wat betreft de randvoorwaarden vinden de makelaars van tien provincies (een beetje) dat netwerkpartners voldoende middelen, capaciteit, kunde en motivatie hebben om de activiteiten te kunnen blijven uitvoeren. Tot slot vinden de makelaars van elf provincies dat de activiteiten een groot bereik hebben onder de eindgebruikers.

Figuur 3.5 Mate waarin de JLE-makelaars per provincie vinden dat er sprake is van de vier aspecten van borging (N=12)

De makelaars die hierboven zeiden dat er een beetje of heel erg sprake is van (één van) de bovenstaande borgingsaspecten hebben we vervolgens gevraagd om toe te lichten waar dit uit blijkt. Makelaars van zes provincies geven als toelichting dat er vaste partners in hun netwerk zitten met voldoende aandacht voor voedseleducatie. Ook zeggen de makelaars van vier provincies dat voedseleducatie vaker onderdeel is van beleid, met name in het primair onderwijs. Tot slot stellen de makelaars van twee provincies dat partners minder afhankelijk worden van de financiële ondersteuning van JLE.

De makelaars die vonden dat er niet echt of helemaal geen sprake is van (één van) de bovenstaande borgingsaspecten vroegen we vervolgens wat er nodig is om de aanpak verder te borgen. Hierbij werd onder andere genoemd dat er budget nodig blijft van JLE om de aanpak verder te borgen en dat men meer moet beleggen bij partnerorganisaties. Ook werd eenmaal genoemd dat er op scholen maatwerk nodig is om de aanpak te borgen.

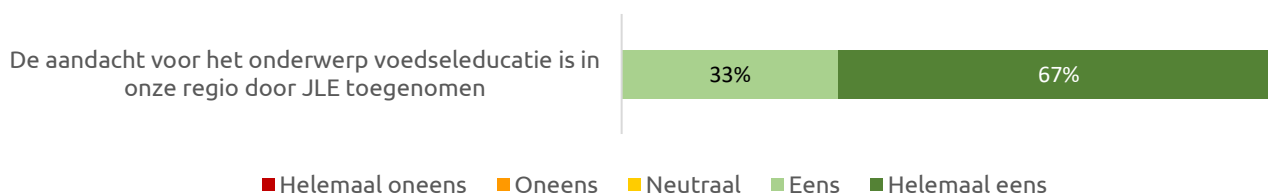
3.3 Kwaliteit en meerwaarde van JLE

Om de kwaliteit en de meerwaarde van het JLE-programma in kaart te brengen vroegen we de makelaars om te reflecteren op de aandacht voor voedseducatie bij hun samenwerkingspartners, de kwaliteit van de JLE-aanpak en op de doelgroepen van de JLE-aanpak.

3.3.1 Aandacht voor voedseducatie

Alle JLE-makelaars zeggen dat de aandacht voor het onderwerp voedseducatie in hun regio is toegenomen door JLE.

Figuur 3.6 Aandeel van provincies waarin de makelaars het eens zijn met een stelling over de aandacht voor voedseducatie (N=12)

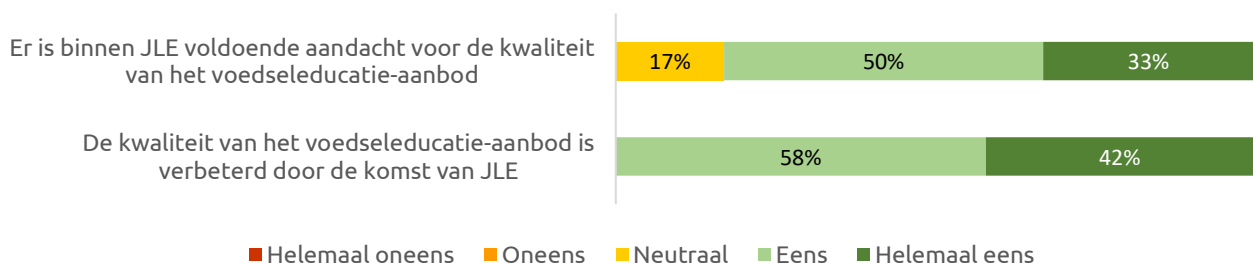

In driekwart van de regio's zien de makelaars daarbij verschillen tussen partijen. Hierbij zeggen de makelaars van zes provincies dat de aandacht voor voedseducatie achterblijft bij gemeenten en/of sterk wisselt per gemeente. Ook stellen makelaars van twee provincies dat het erg afhankelijk is van enthousiaste personen, zoals docenten, ambtenaren en andere medewerkers.

3.3.2 Kwaliteit van de JLE-aanpak

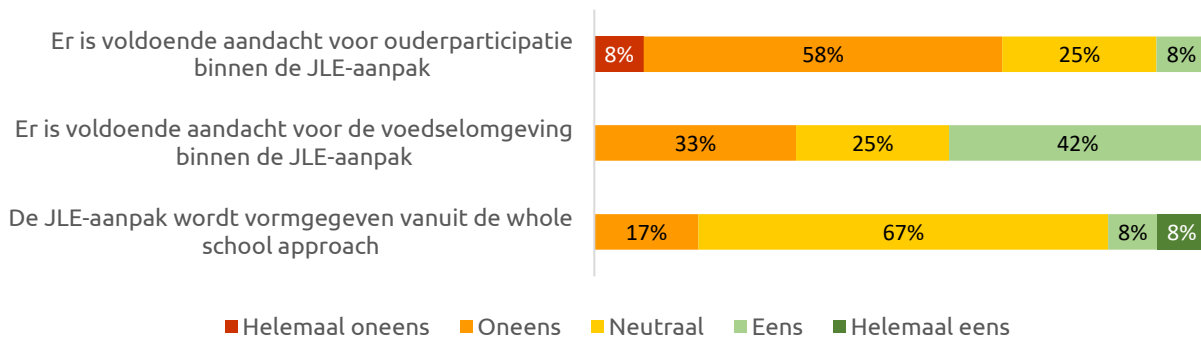
Het perspectief van de JLE-makelaars op de kwaliteit van de JLE-aanpak hebben we uitgevraagd aan de hand van een aantal stellingen (figuur 3.7 en 3.8). Ten eerste zien we dat de makelaars van de meeste provincies (83%) vinden dat er binnen JLE voldoende aandacht is voor de kwaliteit van het voedseducatie-aanbod. Daarnaast vinden alle provincies dat de kwaliteit van het voedseducatie-aanbod is verbeterd door de komst van JLE.

Figuur 3.7 Aandeel van provincies waarin de makelaars het eens zijn met stellingen over de kwaliteit van de JLE-aanpak (N=12)

In de Theory of Change van JLE kwam een aantal thema's naar voren waar JLE extra aandacht aan wilde besteden. De mate waarin deze thema's volgens de JLE-makelaars voldoende terugkomen in de aanpak is opgenomen in figuur 3.8. We zien dat in meer dan de helft van de provincies (58%) de makelaars vinden dat ouderparticipatie nog onvoldoende aandacht krijgt binnen de JLE-aanpak. Wat betreft de voedselomgeving vinden de makelaars van iets minder dan de helft van de provincies (42%) dat dit voldoende terugkomt in de aanpak, daarnaast vindt een derde dat de voedselomgeving nog onvoldoende aandacht krijgt. Tot slot vroegen we of de JLE-aanpak wordt vormgegeven vanuit de whole school approach, zoals JLE beoogt. Hierop antwoordden de makelaars van twee derde van de provincies 'neutraal'. In de meet-up lichtten de makelaars toe dat de whole school approach op lokaal niveau verder geoperationaliseerd kan worden. Dit zou meer aandacht kunnen krijgen, omdat ze met deze aanpak op andere onderwerpen positieve ervaringen hebben opgedaan.

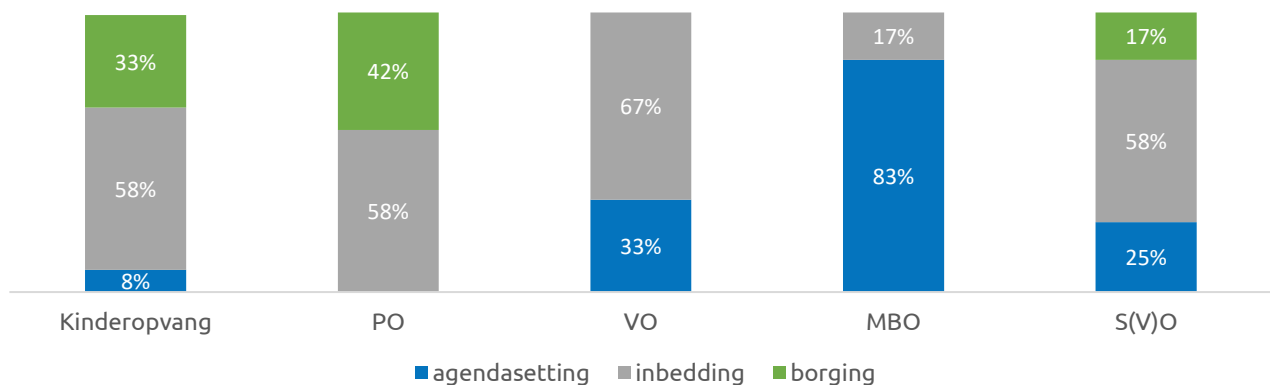
Figuur 3.8 Aandeel van provincies waarin de makelaars het eens zijn met stellingen over de thema's van de JLE-aanpak (N=12)

3.3.3 Doelgroepen

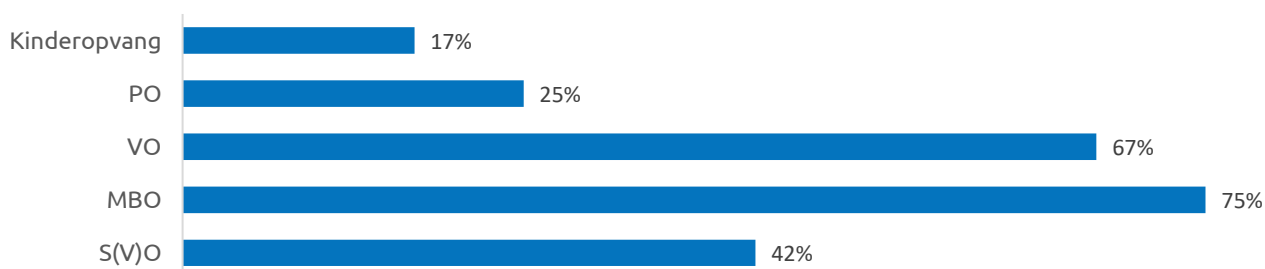
Om de stand van zaken rondom de doelgroepen van JLE in kaart te brengen vroegen we de makelaars in welke fase van samenwerking ze zich momenteel bevinden voor de verschillende doelgroepen (zie figuur 3.8): agendasetting, inbedding en borging. Voor het po lijken de makelaars het verste te zijn: in bijna de helft van de provincies (42%) zijn de makelaars bezig met de borging van de aanpak, in de overige provincies is men nog bezig met de inbedding. Het mbo is nog het minst ver: in bijna alle provincies zijn de makelaars nog bezig met agendasetting, in slechts twee provincies (17%) is men al bezig met de inbedding.

Figuur 3.8 Fase van samenwerking waar de JLE-makelaars per provincie zich in bevinden voor de verschillende doelgroepen van JLE (N=12)

Wat betreft de doelgroepen van JLE vroegen we de makelaars ook naar welke doelgroep meer tijd en budget uit zou moeten gaan binnen JLE. De antwoorden zijn weergegeven in figuur 3.9. In driekwart van de provincies vinden de makelaars dat er meer tijd en budget aan het mbo besteed moet worden. Ook het vo wordt door twee derde van de provincies genoemd. De makelaars konden hierbij ook andere doelgroepen noemen: in twee provincies noemen de makelaars nog het hbo, in het bijzonder de pabo en docentenopleidingen, als doelgroep om meer tijd en budget aan te besteden. In de meet-up vonden de makelaars echter dat het voor de borging van de aanpak wellicht beter is om te focussen op de doelgroepen bij wie JLE het verst is op het gebied van inbedding en borging. Zo vergt het mbo momenteel veel energie van de makelaars om het thema voedsel educatie te agenderen, met name omdat er meer maatwerk nodig is. Voor het mbo zou een landelijke aanpak mogelijk meer teweegbrengen met minder energie dan een regionale aanpak, zo denken de makelaars.

Figuur 3.9 Antwoorden van de makelaars per provincie op de vraag naar welke doelgroep meer tijd en budget uit zou moeten gaan (N=12)*

* Bij deze vraag waren meerdere antwoorden mogelijk, de percentages tellen daarom niet op tot 100%.

3.4 Toekomst

In het laatste onderdeel van de enquête gingen we in op de toekomst van JLE en voedseducatie in het algemeen. Hierbij vroegen we eerst in hoeverre de aandacht voor voedseducatie volgens de makelaars zou blijven bestaan zonder JLE, bij scholen en bij de partnerorganisaties. Wat betreft de scholen denken makelaars van tien provincies dat de aandacht voor voedseducatie naar hun verwachting wel zou blijven bestaan, maar in mindere mate. De makelaars zien hierbij een aantal risico's voor de continuering van de aandacht voor voedseducatie bij scholen: het wegvallen van de aanjaagrol die JLE nu heeft, de afhankelijkheid van de financiële ondersteuning die scholen nu nog krijgen van JLE, dat andere prioriteiten voedseducatie kunnen overschaduwen en tot slot dat de aandacht nu nog te afhankelijk is van enthousiaste personen.

Wat betreft de aandacht voor voedseducatie bij partners zeiden de makelaars van negen provincies ook dat de mogelijkheid bestaat dat de aandacht iets zal afnemen als JLE stopt. Als toelichting stellen de makelaars van zes provincies dat de focus van partnerorganisaties sterk afhankelijk is van de focus van degene die hun activiteiten financiert. Daarentegen zeggen makelaars van drie provincies dat ze sterke netwerken hebben opgebouwd, waarvan ze verwachten dat deze blijven bestaan. Maar zoals één makelaar zegt in de meet-up: JLE moet op de spreekwoordelijke sinaasappelkistjes blijven staan om aandacht te houden voor dit thema.

Tot slot vroegen we de makelaars of ze nog wensen of ideeën hadden voor een eventueel vervolg van JLE. Hierbij vonden de makelaars van vijf provincies dat er meer visie nodig is. Het zou goed zijn wanneer men gezamenlijk doelen opstelt vanuit de Theory of Change, om meer kaders aan te brengen in de aanpak. Makelaars hebben daarbij behoefte aan meer landelijke regie, met daarbij de regionale vrijheid om keuzes te maken in de aanpak. Een ander punt is de borging van de aanpak; makelaars van vijf provincies vonden dat hier nog meer aandacht voor mag komen, om bijvoorbeeld meer activiteiten bij partners te beleggen en de rol van de makelaar te verkleinen. Ook hier hebben makelaars behoefte aan een gezamenlijke aanpak. Daarnaast werd door makelaars van vijf provincies genoemd dat er meer interne samenwerking en uitwisseling mag komen, zodat de makelaars meer van elkaar leren. Dit kan bijvoorbeeld door werkgroepen op te richten om samen naar specifieke thema's in de aanpak te kijken. Tot slot werd tweemaal genoemd dat voedseducatie in het vervolg nog meer gekoppeld kan worden aan het sociaal domein en specifiek aan armoede.

4

4. Perspectief van de samenwerkingspartners

4 Perspectief van de samenwerkingspartners

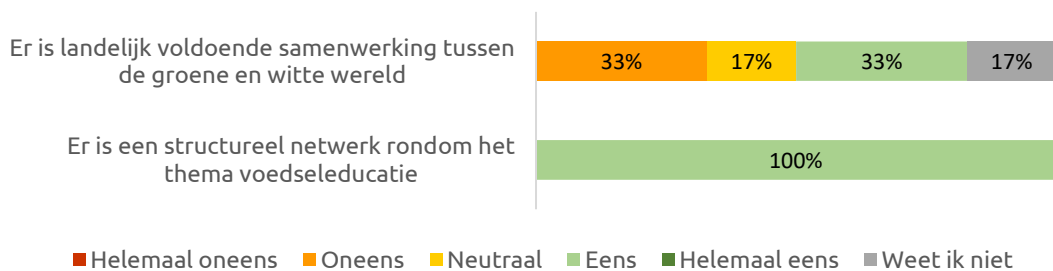
Ook bij de samenwerkingspartners van JLE hebben we een enquête uitgezet om hun perspectief op te halen. In deze enquête gingen we in op de samenwerking rondom voedseducatie, de stand van zaken omtrent de borging van het programma, de kwaliteit en de meerwaarde van de JLE-aanpak en tot slot de wensen en de verwachtingen rondom de aanpak van voedseducatie in de toekomst. Deze enquête is ingevuld door zes van de zeven landelijke samenwerkingspartners die de enquête ontvangen hebben.

4.1 Samenwerking

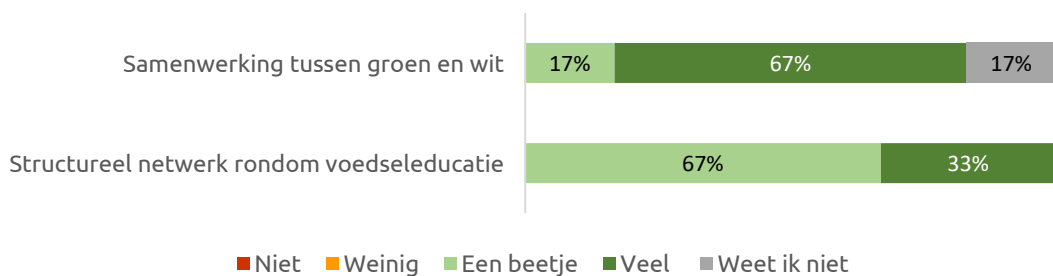
De meningen van de samenwerkingspartners zijn verdeeld wat betreft de stelling of er landelijk voldoende samenwerking is tussen groen en wit (figuur 4.1). Wel vindt de meerderheid van de partners (67%) dat JLE veel heeft bijgedragen aan deze samenwerking (figuur 4.2). Zo zeggen twee partners dat de JLE-makelaars een belangrijke rol hebben bij de samenwerking tussen groen en wit. Een andere partner zegt echter dat het nog niet vanzelfsprekend is dat deze werelden elkaar vinden, aangezien zij ook aparte opdrachten krijgen van aparte ministeries.

Alle samenwerkingspartners zijn van mening dat er een structureel netwerk is rondom voedseducatie en dat JLE hier (veel) aan heeft bijgedragen. Zo benoemen drie partners dat JLE de verschillende partijen bij elkaar heeft gebracht en zo meer overzicht heeft gecreëerd voor scholen in het aantal initiatieven op het gebied van voedseducatie.

Figuur 4.1 Mate waarin de partners het eens zijn met stellingen over de samenwerking rondom voedseducatie (N=6)

Figuur 4.2 Mate waarin partners vinden dat JLE heeft bijdrage aan de samenwerking tussen groen en wit en aan de opbouw van het structurele netwerk rondom voedseducatie (N=6)

4.2 Borging

Om inzicht te krijgen in het perspectief van de samenwerkingspartners op de borging van JLE hebben we hun gevraagd naar de stand van zaken rondom de vier aspecten van borging (figuur 4.3). We zien dat de helft van de partners vindt dat de doelen met betrekking tot voedseducatie een beetje verankerd zijn in het beleid van intermediaire organisaties en eindgebruikers, oftewel kinderopvangcentra en scholen (het beleidsaspect). Alle partners vinden dat de activiteiten (een beetje) zijn belegd bij netwerkpartners, zodat deze na afronding van JLE kunnen worden gecontinueerd (adoptie). Over de randvoorwaarden zijn de partners minder positief: de helft vindt dat er te weinig sprake is van voldoende middelen, capaciteit, kunde en motivatie bij netwerkpartners om de activiteiten te kunnen blijven uitvoeren. Tot slot vindt de helft van de partners dat de activiteiten een groot bereik hebben onder de eindgebruikers.

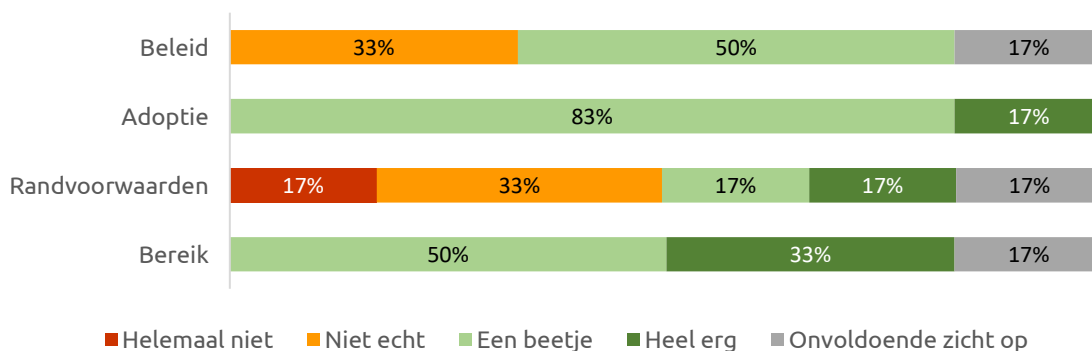
Casestudy: samenwerking met boeren en Boerderijeducatie NL in Gelderland

Eén van de vraagstukken binnen JLE is hoe voedsel­educatie voldoende belegd kan worden bij netwerkpartners, zodat zij de activiteiten blijven uitvoeren zonder dat dit aangejaagd moet worden door JLE. In Gelderland hebben de JLE-makelaars hier goede stappen voor gezet in hun samenwerking met Boerderijeducatie NL en de boeren in de provincie. Deze samenwerking startte acht jaar geleden bij de start van JLE. JLE zette in op het verstevigen van de vier bestaande samenwerkingsverbanden van regionale boerenverenigingen. Dit begon met het verstrekken van budget zodat de samenwerkingsverbanden hun administratie op orde konden krijgen en het ondersteunen van de opleidingen zodat boeren zich konden certificeren. Inmiddels zijn ook LTO en enkele NME-centra betrokken bij de samenwerking. JLE investeert een klein bedrag in de deelname van de NME-centra om hen te binden, maar inmiddels zijn de contacten dusdanig warm dat deze samenwerking ook zonder financiering van JLE zou blijven bestaan, zo zeggen betrokkenen.

Een succesfactor binnen de samenwerking is de rolverdeling: LTO en de NME-centra spelen een grote rol bij het werven van schoolklassen en communicatie, wat voor de boeren zelf een lastiger onderdeel is. Voor de samenwerking met de boeren werkt het erg goed dat JLE een neutrale partner is, die zich niet laat leiden door de huidige maatschappelijke discussies over boeren.

Een concreet resultaat van deze samenwerking is dat de provincie inmiddels ook een aantal lessen wil financieren. Men hoopt dat dit ertoe zal leiden dat de provincie boerderijeducatie ook zal opnemen in haar beleid en structurele investeringen zal willen doen. Inmiddels zijn er bij LTO-Noord ook uren vrijgemaakt om in deze samenwerking te steken, een teken dat het ook daadwerkelijk belegd is bij de organisatie. Uiteindelijk kan de rol als trekker die de makelaar momenteel vervult bij deze samenwerking mogelijk worden overgenomen door LTO-Noord.

Figuur 4.3 Mate waarin de partners vinden dat er sprake is van de vier aspecten van borging (N=6)

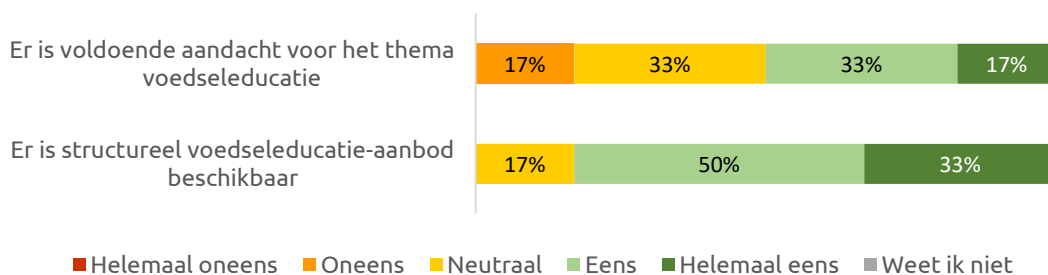
Als toelichting zeggen de partners dat de borging de goede kant op gaat, maar dat er blijvende aandacht voor het thema voedsel­educatie nodig is om dit te verankeren in het beleid van scholen. Ook denkt een partner dat met het afronden van JLE de middelen en de uren weg zouden vallen die nodig zijn om de activiteiten te blijven uitvoeren.

4.3 Kwaliteit en meerwaarde

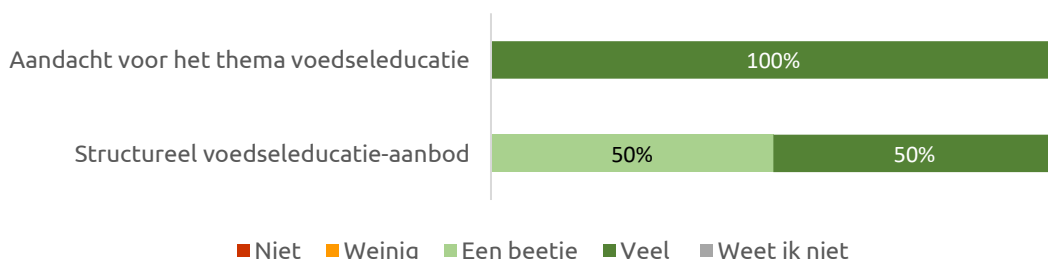
Op de vraag of er voldoende aandacht is voor het thema voedsel­educatie antwoorden de samenwerkingspartners divers, zie figuur 4.4. Wel vinden alle partners dat JLE veel heeft bijgedragen aan de aandacht voor het thema, zie figuur 4.5. Als toelichting benoemen de partners dat er veel verschillen zijn tussen partijen. Zo is de aandacht voor het thema vaak afhankelijk van enthousiaste personen en heeft voedsel­educatie niet altijd prioriteit bij scholen, zo zeggen de partners.

Wel vindt het grootste deel van de partners dat er structureel voedsel­educatie-aanbod beschikbaar is. Alle partners vinden dat JLE hier (een beetje) aan heeft bijgedragen. Twee derde van de partners is daarnaast van mening dat er kwalitatief goed voedsel­educatie-aanbod is (figuur 4.6). Bijna alle partners vinden daarbij dat de kwaliteit van het voedsel­educatie-aanbod is verbeterd door de komst van JLE.

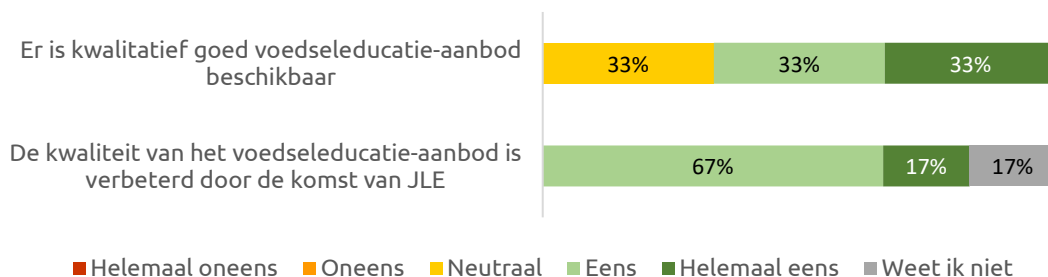
Figuur 4.4 Mate waarin de partners het eens zijn met stellingen over de stand van zaken rondom voedsel­educatie (N=6)

Figuur 4.5 Mate waarin partners vinden dat JLE heeft bijdrage aan de aandacht voor voedsel­educatie en structureel voedsel­educatie-aanbod (N=6)

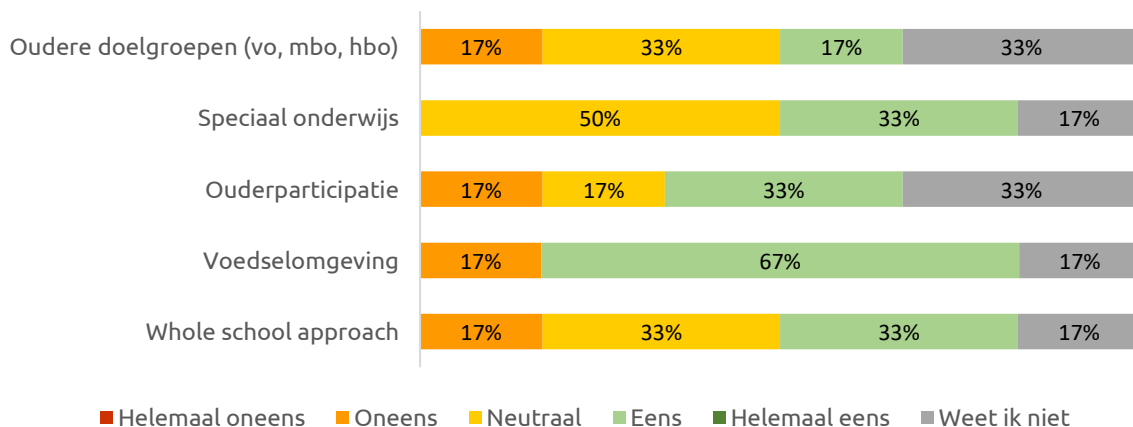

Figuur 4.6 Mate waarin de partners het eens zijn met stellingen over de kwaliteit van het voedsel­educatie-aanbod (N=6)

We hebben de partners ook gevraagd of er voldoende aandacht is voor verschillende aspecten van de Theory of Change van JLE. We zien dat de meningen ook hier sterk verdeeld zijn (figuur 4.7). De meeste partners vinden dat er voldoende aandacht is voor de voedsel­omgeving (67%). Voor de overige aspecten zijn de antwoorden weinig eenduidig.

Figuur 4.7 Mate waarin de partners vinden dat er voldoende aandacht is voor aspecten van de ToC (N=6)

4.4 Toekomst

Ook de samenwerkingspartners hebben we gevraagd in hoeverre de aandacht voor het thema voedseducatie blijft bestaan als JLE zou stoppen. Wat betreft de scholen lijken de meeste partners van mening dat de aandacht zou bestaan maar wellicht in mindere mate, meer versnipperd en/of bij minder scholen. Eén partner vindt daarbij dat scholen gemotiveerd moeten blijven worden. De aandacht voor voedseducatie bij de samenwerkingspartners blijft wel bestaan, denken de partners, alleen zou de samenwerking lastiger kunnen worden. JLE heeft een belangrijke rol bij het samenbrengen van partners. Ook zegt één partner dat er in de toekomst mogelijk minder middelen beschikbaar zijn, waardoor partners meer gaan concurreren en de samenwerking in gevaar kan komen.

5. Conclusies & aanbevelingen

5 Conclusie & aanbevelingen

5.1 Bevindingen op hoofdlijnen

Resultaten in de tweede programmaperiode

In de tweede programmaperiode zijn duidelijk mooie successen geboekt binnen JLE. Zo heeft de Gezonde School-aanpak aantoonbaar meerwaarde gehad voor het bevorderen van structurele implementatie van beleid rondom gezonde voeding op scholen en voor het bereik van subsidieregelingen in het kader van JLE (programmaliijn 1). Ook heeft men ingezet op een kwaliteitsslag van de landelijke educatieprogramma's (programmaliijn 2). Uit onze enquêtes blijkt ook dat zowel de makelaars als de samenwerkingspartners tevreden zijn over de kwaliteit van het voedsel-educatieaanbod en de bijdrage van JLE aan deze kwaliteit. Wat betreft het verbinden van theorie en praktijk (programmaliijn 3) zien we dat de Lekker Naar Buiten regeling een belangrijke bijdrage levert aan het stimuleren van scholen om aan de slag te gaan met voedsel-educatie. Daarnaast vinden de partners dat JLE-makelaars een belangrijke bijdrage leveren aan het ontsluiten van het aanbod (programmaliijn 4), voornamelijk doordat ze meer overzicht creëren voor scholen in het aanbod van voedsel-educatie. Tot slot wordt meer kennis vergaard over de resultaten van de ingezette activiteiten via onderzoek (programmaliijn 5), bijvoorbeeld de agenderende werking van de Lekker Naar Buiten regeling.

Met name binnen het po (en in iets mindere mate de kinderopvang) loopt het qua bereik van JLE-activiteiten naar tevredenheid van betrokken partijen. Voor het voortgezet onderwijs, het mbo en het hoger onderwijs gaat dit nog relatief moeizaam. Zo zeggen de makelaars dat voor het vo en mbo minder aanbod beschikbaar is dan voor het po en dat dit aanbod ook vaak moet worden aangepast op een specifiek vak of themaweek. Ook zijn contactpersonen lastiger te vinden vanwege de grootschaligheid van deze scholen. Daarentegen zijn de makelaars binnen de kinderopvang en het basis-onderwijs in veel regio's al ver in de inbedding en soms zelfs borging van het aanbod, zo blijkt uit de enquête.

JLE heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan de kwaliteit en de structurele aard van het voedsel-educatie-aanbod, alsook aan het vergroten van aandacht voor voedsel-educatie. Dit wordt ook onderschreven door diverse betrokkenen en samenwerkingspartners van het programma. Zo heeft JLE de groene en witte partijen die betrokken zijn bij voedsel-educatie bij elkaar gebracht, meer overzicht gecreëerd in het aanbod van voedsel-educatie voor scholen en speelt het programma een belangrijke rol binnen de communicatie over het belang van voedsel-educatie. Door de Lekker Naar Buiten-bijdrage worden scholen gestimuleerd om aan de slag te gaan met voedsel-educatie. Door middel van landelijke ondersteuningsprojecten is het aannemelijk dat de kwaliteit en de beschikbaarheid van het aanbod rondom voedsel-educatie is gegroeid en door regelmatig effectonderzoek is dit ook steeds steviger onderbouwd.

Netwerksamenwerking

JLE heeft ook bijgedragen aan de ontwikkeling van betere samenwerkingsnetwerken tussen JLE-makelaars, JOGG-regisseurs, Gezonde School-adviseurs en lokale milieucentra (NME's). Zo blijkt uit de enquêtes onder JLE-makelaars en samenwerkingspartners dat de netwerken van de JLE-makelaars in de meeste regio's zijn uitgebreid in de tweede programmaperiode. Ook zien de samenwerkingspartners dat groene partijen (gericht op duurzaamheid) en witte partijen (gericht op gezondheid) elkaar steeds beter weten te vinden. Wel zijn er aandachtspunten binnen de samenwerking: zo blijft het bereiken van gemeenten een lastig punt voor JLE. Ook zijn de makelaars nog vaak van mening dat het thema voedsel-educatie nog onvoldoende belegd is bij samenwerkingspartners en dat de aandacht voor het thema nog te vaak afhankelijk is van enthousiaste docenten, medewerkers of ambtenaren.

Borging

In de tweede programmaperiode zijn er goede stappen gezet met betrekking tot de borging van het programma JLE. Zo vindt een groot deel van de makelaars en de samenwerkingspartners dat de activiteiten van JLE beter belegd zijn bij netwerkpartners dan voor deze programmaperiode en oordelen ze positief over het bereik van de activiteiten. De partners denken wel dat er met het wegvallen van JLE en met beperktere middelen vanuit het Rijk een risico ontstaat dat de partners minder ruimte hebben voor voedsel-educatie en de samenwerking met andere organisaties op dit thema. De netwerken die tijdens de tweede programmaperiode van JLE (verder) zijn opgebouwd worden gezien als kwetsbaar: de samenwerking kan snel onder druk komen te staan als er minder capaciteit en financiële middelen beschikbaar zijn. Hierbij wordt bijvoorbeeld verwezen naar de lokale NME's die voor hun financiering grotendeels afhankelijk zijn van de gemeente, terwijl het geen wettelijke taak is van gemeenten om hen te financieren. Datzelfde geldt voor de mate waarin gemeenten financiering beschikbaar stellen voor een JOGG-regisseur of voor extra Gezonde School-adviseurs bij een

GGD. Hierbij is verankering in beleid bij scholen en gemeenten een belangrijk aandachtspunt voor de toekomst. De verankering van voedseducatie in het beleid bij gemeenten is volgens makelaars en partners een belangrijke sleutelmechanisme om structurele aandacht voor voedseducatie te borgen. Zowel voor scholen als gemeenten vergt het maatwerk en motivering om de aandacht voor het thema voedseducatie te behouden, zodat het op den duur wordt opgenomen in het beleid. Verbreding van het draagvlak voor voedseducatie vanuit een meervoudig beleidsperspectief (gezondheid, welzijn, circulair, biodiversiteit) biedt kansen, maar vraagt ook om maatwerk per gemeente. Daarvoor ontbreekt bij makelaars de capaciteit.

In de casestudies (zie bijlage) wordt de complexiteit van borging onderstreept, waarbij ook het wegvallen van de spilfunctie van JLE-makelaar is genoemd. Deze 'aanjagende functie' werd in deze gesprekken genoemd als een belangrijke reden dat de aandacht voor de thema's van JLE behouden blijft. Anders dan in de documentstudie kwamen er in de casestudies concrete ideeën/activiteiten rondom borging aan bod. Desalniettemin werden de uitvoerbaarheid en de effectiviteit van deze ideeën als onzeker beschouwd, in een scenario waarin financiering vanuit het Rijk aanzienlijk zou verminderen.

5.2 Algemene conclusie

Uit deze evaluatie blijkt dat JLE goed is geslaagd in het geven van een impuls aan de aandacht rondom voedseducatie, alsook het samenbrengen van de diverse partijen die actief zijn op dit thema. JLE heeft een belangrijke rol gespeeld bij het stimuleren van de samenwerking tussen groen en wit en het versterken van de kwaliteit en de structurele aard van het voedseducatie-aanbod. Maar daarmee is de kous nog niet af. De aanjaagrol die JLE momenteel vervult blijft noodzakelijk om voort te zetten, om zo de aandacht voor voedseducatie bij partners en scholen te behouden en de samenwerking tussen partijen te blijven stimuleren. Wanneer JLE na deze tweede programmaperiode ophoudt te bestaan is het aannemelijk dat de aandacht voor voedseducatie vermindert, wat het risico met zich meebrengt dat de netwerken die zijn opgebouwd gedurende JLE minder sterk worden, met als gevolg een afnemende aandacht voor het onderwerp voedseducatie. Om te behouden wat is opgebouwd lijkt het dus cruciaal dat JLE zich de komende periode blijft focussen op het borgen van deze netwerken. Met name het beleidsaspect van borging, oftewel het opnemen van voedseducatie in het beleid van gemeenten en scholen, behoeft nog veel aandacht. Ook blijft het belangrijk om voedseducatie bij de partners te beleggen (het adoptie-aspect), zodat de aandacht voor voedseducatie blijft bestaan wanneer JLE ophoudt. In de volgende paragraaf geven we hier concrete aanbevelingen voor.

5.3 Aanbevelingen

Zoals hierboven benoemd moet de borging van het programma JLE de prioriteit hebben in een eventueel vervolg. Hierbij lijkt zowel bij partners als bij makelaars behoefte te zijn aan een uitgewerkte aanpak rondom borging. Hiervoor is het noodzakelijk dat de betrokken partijen gezamenlijk om tafel gaan om af te stemmen wat verder nodig is voor borging van de aanpak en hoe dat in de praktijk gebracht gaat worden. Hieronder hebben we aantal aanbevelingen opgenomen voor de verdere borging van het programma:

1. **Maak gerichte keuzes in de prioriteiten voor de komende periode.** Uit deze evaluatie blijkt dat JLE verder is wat betreft inbedding en borging van de aanpak voor sommige doelgroepen. Voor de hogere onderwijssectoren is het programma minder ver en is er bovendien meer energie nodig om voedseducatie onder de aandacht te brengen bij deze scholen. Voor de komende programmaperiode is het daarom belangrijk om te versterken wat er al is, met name in het primair onderwijs, de kinderopvang en het voortgezet onderwijs. Minder energie zou gestoken kunnen worden in onderwijssectoren waar nog weinig resultaten zijn geboekt, zoals het mbo en ho. Het programmabureau zei hierbij dat het wel graag de relaties die al zijn opgebouwd in het mbo wil behouden, het kan echter raadzaam zijn om geen nieuwe dingen meer op te bouwen in deze onderwijssector. Daarnaast denken de makelaars dat het vanwege de grootschalige aard van mbo wellicht logischer is om een landelijke aanpak voor alle mbo-instellingen te formuleren, zodat de makelaars er regionaal minder energie in hoeven te steken.
2. **Haak aan bij landelijke programma's.** Voor goede borging is het raadzaam dat partijen zo veel mogelijk aanhaken bij landelijke programma's, denk bijvoorbeeld aan programma's in het kader van het GALA en het Nationaal Preventieakkoord, alsook regionale of gemeentelijke programma's die vanuit dergelijke landelijke akkoorden worden uitgevoerd. Dit kan ertoe bijdragen dat er financiële middelen beschikbaar blijven voor bepaalde activiteiten, ook zonder JLE.
3. **Stem met de makelaars een concreet plan voor borging af.** In deze evaluatie bleek dat de makelaars behoefte hebben aan algemenere kaders vanuit het programmabureau als het gaat om de borging van de aanpak. Aan de andere kant is in het verleden gebleken dat landelijke doelen niet altijd de gewenste uitwerking hebben vanwege de verschillen tussen de provincies. Vaak hebben de makelaars het meeste zicht op wat wenselijke en haalbare doelen zijn in hun

provincie. Het zou daarom goed zijn wanneer het programmabureau samen met de makelaars kijkt naar welke landelijke kaders gesteld kunnen worden, bijvoorbeeld de eerdergenoemde prioriteiten voor de komende periode, die vervolgens op regionaal niveau uitgewerkt worden door de makelaars tot een concreet plan voor borging. Gerelateerd hieraan bleek uit de enquête dat de makelaars graag meer uitwisseling zien tussen de makelaars, om meer van elkaar te kunnen leren. Een aanbeveling is daarom om zorg te dragen voor een lerende structuur, bijvoorbeeld in de makelaarsmeet-ups, waarin JLE-makelaars geleerde lessen en best practices uit kunnen wisselen, bijvoorbeeld waar het gaat om het bereiken van scholen en concrete acties gericht op borgen van voedseducatie. Daarmee wordt kennis uit bepaalde regio's over wat hier goed in werkt eenvoudiger voor andere regio's ontsloten. Waar het gaat om het bereiken dat scholen voedseducatie beter gaan borgen binnen hun schoolbeleid en curriculum, is het belangrijk om verder te denken dan het enthousiasmeren van scholen. Hierbij kan het goed werken om een concreet plan te ontwikkelen voor de makelaars om voedseducatie in hun beleid te verankeren, op basis van goede ervaringen van makelaars.

4. **Draag als programmaraad of stuurgroep zorg voor monitoring en eventuele bijsturing.** Naast het opstellen van een plan voor de borging is het voor JLE belangrijk om te blijven monitoren op dit plan. Dit kan door geregeld op te halen bij de makelaars wat de stand van zaken is rondom de borging en wat er nodig is voor verdere borging. Mogelijk is het hierbij goed om naast de programmaraad, die vooral gericht is op kennisdeling en minder op sturing van JLE, ook een stuurgroep op te richten die zorg draagt voor deze monitoring en eventuele bijsturing van het programma.

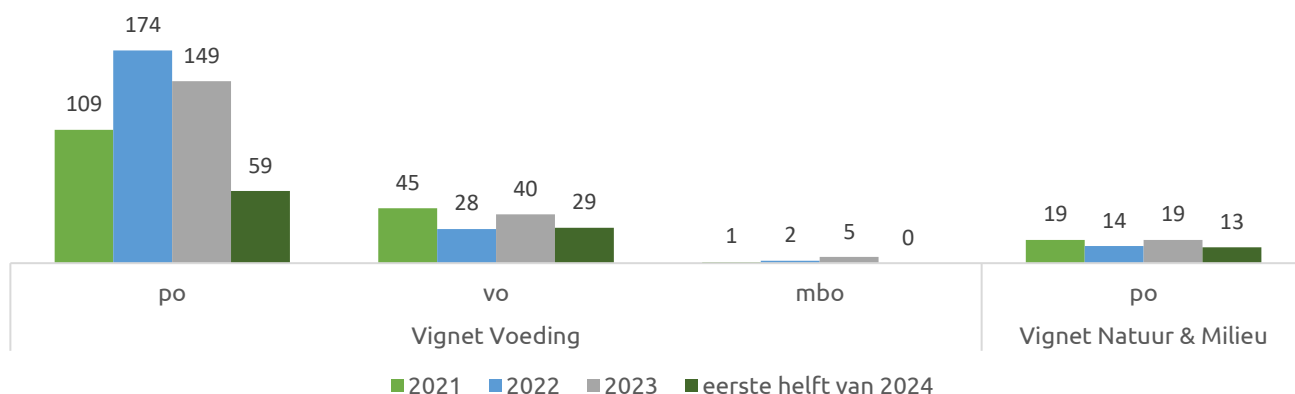

Bijlage

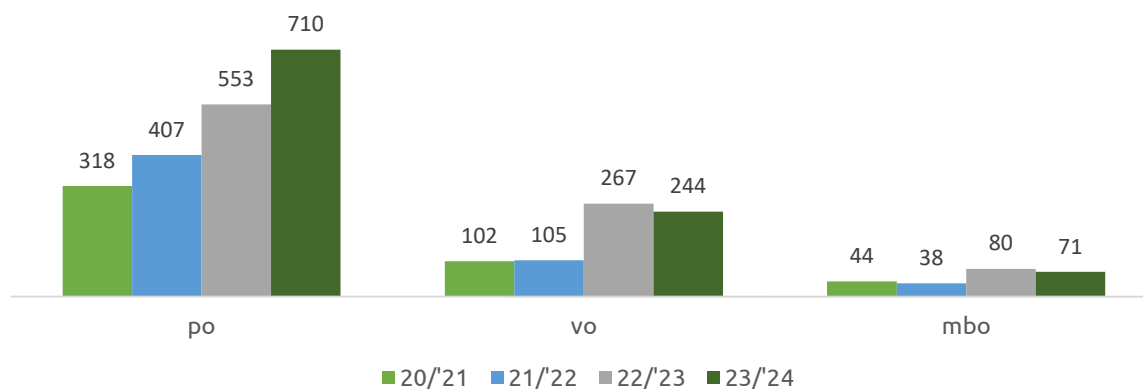
Bijlage A: Cijfermatige resultaten in grafieken

Figuur B.1 Aantal po- (N=6562¹⁰), vo- (N=1456) en mbo-scholen (N=57) die het vignet Voeding en het vignet Natuur & Milieu* hebben gekregen in 2021 t/m de eerste helft van 2024

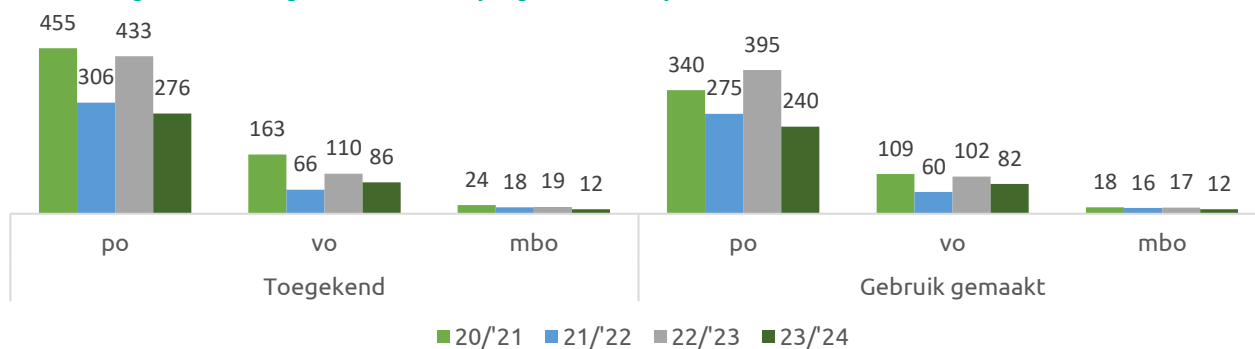

* Het vignet Natuur & Milieu is alleen beschikbaar voor po-scholen.

Figuur B.2 Aantal po- (N=6562), vo- (N=1456) en mbo-scholen (N=57) aan wie het Ondersteuningsaanbod is toegekend in het schooljaar '20/'21 t/m '23/'24

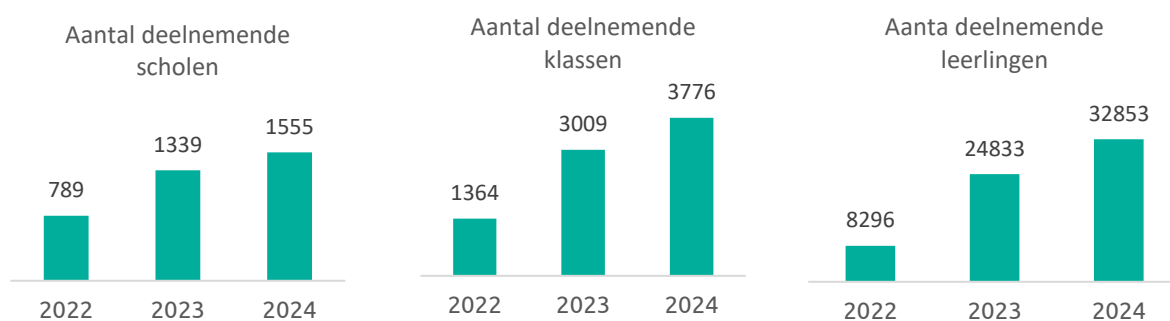

Figuur B.3 Aantal po- (N=6562), vo- (N=1456) en mbo-scholen (N=57) aan wie de Lekker naar Buiten bijdrage is toegekend en die gebruik hebben gemaakt van deze bijdrage in het schooljaar '20/'21 t/m '23/'24

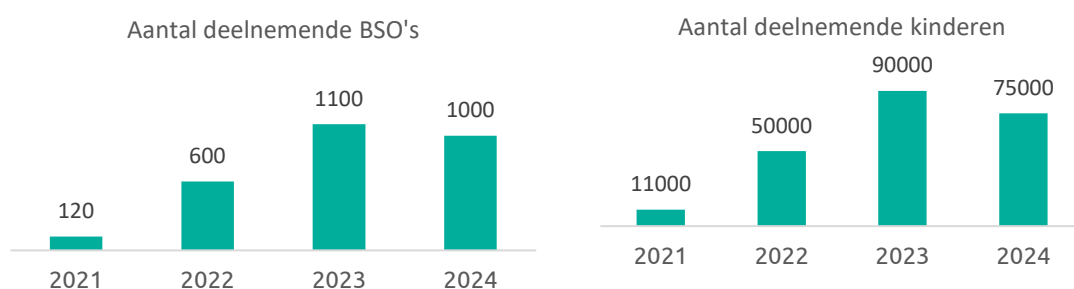
¹⁰ Cijfers per 2023, afkomstig van ocvcijfers.nl

Figuur B.4 Cijfers van Weet wat je Eet bij vo- (N=1456) en mbo-scholen (N=57) in de periode augustus 2022* – 2024

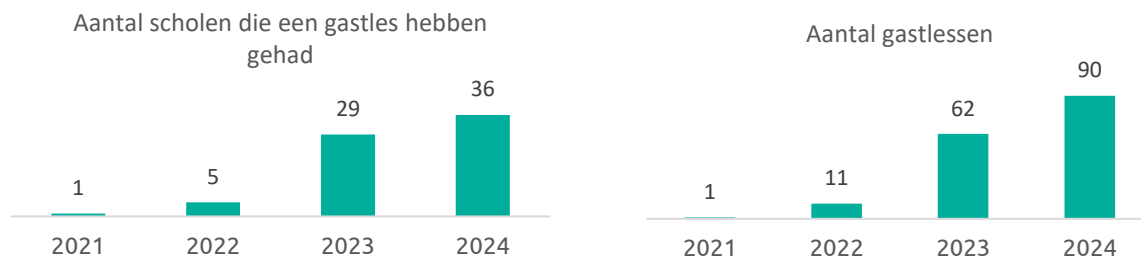

* Cijfers zijn meegenomen vanaf augustus 2022 omdat het pakket is vernieuwd in augustus 2022.

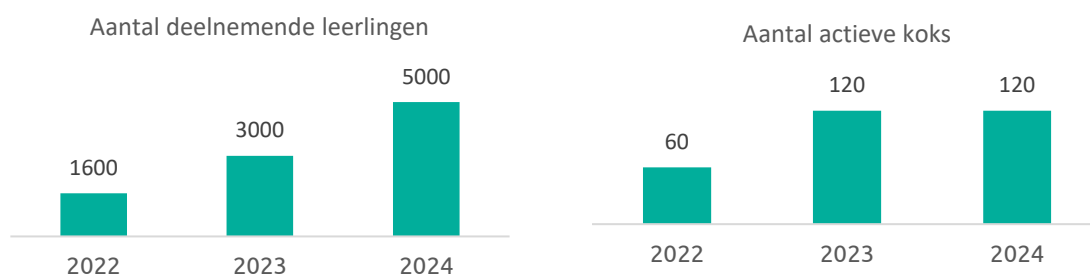
Figuur B.5 Cijfers van Smikkelweken bij BSO's (N=7577 met in totaal 322.940 kindplaatsen¹¹) in de periode 2021 – juni 2024

Figuur B.6 Cijfers van Boer in de Klas in de periode 2021 – juni 2024

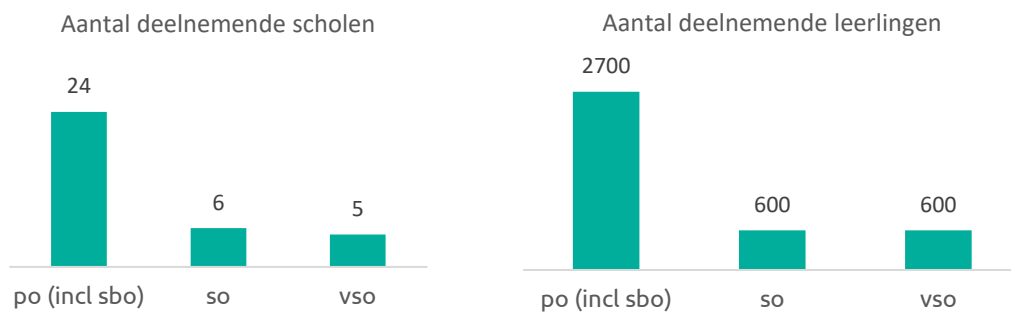
Figuur B.7 Cijfers van Kok in de klas in de periode 2022* – juni 2024

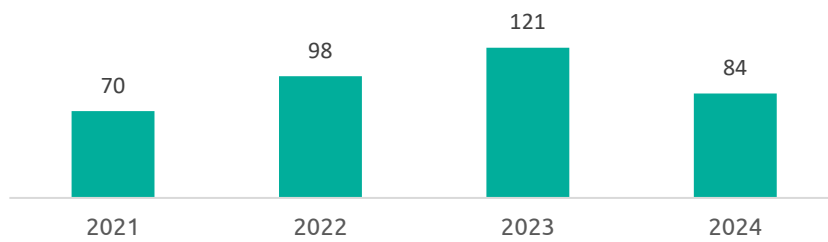
* Vanwege corona is dit programma niet uitgevoerd in 2021.

¹¹ Cijfers per januari 2021 (Cijfers buitenschoolse opvang, Expertise Kinderopvang).

Figuur B.8 Cijfers van Groentjessoep bij po- (N=6562), so- (N=55) en vso-scholen (N=45) in de periode 2021 – juni 2024

Figuur B.9 Aantal afgestudeerde moestuincoaches in de periode 2021 – juni 2024

Bijlage B: Beschrijving casestudies

Casestudie JLE-makelaars en JOGG-regisseurs/Gezonde School-adviseurs Zuid-Limburg

Wat maakt dit een goed voorbeeld uit de praktijk?

In Zuid-Limburg is tijdens de programmaperiode van JLE een sterk netwerk ontstaan tussen de JLE-makelaars, de JOGG-regisseurs en de Gezonde School-adviseurs (hierna: de samenwerkingspartners). De ruimte en de tijd die de JLE-makelaars vanuit het programma JLE krijgen om te investeren in de netwerksamenwerking is hierbij een factor van grote betekenis geweest. Het helpt daarnaast dat in Zuid-Limburg – op vijf gemeenten na – dezelfde personen zowel JOGG-regisseur als Gezonde School-adviseur zijn, en net als een van de JLE-makelaars werkzaam bij de GGD. De zichtbaarheid van de JLE-makelaars voor de samenwerkingspartners is op dit moment heel goed, wat veel bijdraagt aan de benutting van het aanbod vanuit JLE. De positie van de Gezonde School-adviseur als verbindende schakel tussen de JLE-makelaar en scholen is daarbij benoemd als een belangrijke factor die maakt dat dit aanbod goed bij scholen landt.

Output: Wat levert dat dan concreet op?

- o Gezamenlijke communicatie-activiteiten met Gezonde School richting kinderopvang en scholen in het basis- en voortgezet onderwijs (middels webinars, inspiratiebijeenkomsten en nieuwsbrieven), zodat het aanbod vanuit JLE regelmatig onder de aandacht van scholen wordt gebracht.
- o Train-de-trainerssessies voor moestuincoaches (2023) en – eind dit jaar – train-de-trainerssessies voor kookcoaches, zodat er een uitgebreider netwerk ontstaat voor moestuincoaching en kooklessen waar scholen gebruik van kunnen maken.
- o Organisatie RiskCare gaat nu binnen enkele gemeenten voedings- en kooklessen aanbieden waar scholen bij kunnen aansluiten: dit ontzorgt scholen doordat deze niet per se een eigen keuken hoeven in te richten voor de kooklessen.
- o Betrokkenen vinden het lastig de impact op scholen te kwantificeren, maar zeggen dat het steeds vaker voorkomt dat scholen aan de slag gaan met moestuinieren, kooklessen organiseren en/of voedselbossen aanleggen. De aandacht voor het ‘groene aspect’ van voedseleducatie is volgens de betrokkenen aanzienlijk gegroeid, mede door activiteiten vanuit JLE.

Borging: Hoe kijken betrokkenen tegen de toekomst aan?

- o De borging is duidelijk een aandachtspunt: er zijn twijfels over of de continue aandacht voor voedseleducatie bij samenwerkingspartners en scholen behouden blijft als de aanjagersfunctie van de inmiddels sterk gepositioneerde JLE-makelaars verdwijnt.
- o De train-de-trainerstrajecten die worden georganiseerd voor moestuincoaches en kookcoaches zijn bedoeld om bij te dragen aan borging. Dit moet zorgen voor een sterker netwerk van moestuincoaches en kookcoaches, zodat scholen zo veel mogelijk worden ontzorgd als ze met deze activiteiten aan de slag willen. Wat daar nog wel complex in wordt gevonden, is het vinden van voldoende aspirant-moestuincoaches (voornamelijk zzp'ers) die ook bereid zijn om voldoende uren te werken. Hiervoor wordt ook gekeken naar ouders die dit vrijwillig willen doen, maar ook dit wordt gezien als een onzekere en tijdelijke oplossing.
- o Er wordt momenteel aansluiting gezocht bij het regionale programma Trendbreuk (gericht op het gezond en kansrijk laten opgroeien van Limburgse kinderen), om voor financiering minder afhankelijk te zijn van JLE. In dit kader stelt men dat het eenvoudiger is om voor financiering vanuit gemeenten aan te haken bij een ander programma, dan om als losstaand initiatief financiering te verkrijgen.

Casestudie IVN – NME's in Zeeland

Wat maakt dit een goed voorbeeld uit de praktijk?

IVN Zeeland en de plaatselijke NME's zijn tijdens de programmaperiode van JLE aanzienlijk nauwer gaan samenwerken. Het programma JLE wordt daarbij als een belangrijke aanjager gezien voor deze geïntensiverde samenwerking. De JLE-makelaars en de NME-coördinator weten elkaar naar eigen zeggen goed te vinden en weten wat ze aan elkaar hebben.

Wat levert dat dan concreet op?

- o IVN en de NME's hebben samen diverse lespakketten voor scholen opgesteld, waaronder het lespakket Duurzame Toekomst, lespakket Wieren en Zilte groenten, de trainingen voor moestuincoaches en de trainingen voor kookcoaches. In het gezamenlijke aanbod voor scholen werken IVN en NME naar eigen zeggen veel meer ‘aanvullend’ op elkaar, in plaats dat ze qua aanbod overlappen.
- o IVN en de NME's profiteren van elkaars bereik: waar IVN op landelijk niveau en provincieniveau aanzienlijk meer ingang heeft en daardoor ook scherper heeft hoe ze met JLE-gerelateerde activiteiten aan kunnen sluiten op breder

landelijk/regionaal beleid, zijn de NME's lokaal sterker geworteld (en hebben daardoor regelmatig direct contact met scholen).

- o Er wordt hard gewerkt aan het uitbreiden van het aantal schooltuinen in Zeeland. In Schouwen-Duivenland zijn inmiddels twee schooltuinen gerealiseerd, en daar moeten er volgend jaar zes bijkomen. De bedoeling is om in het Meerjarenplan JLE Zeeland 2025-2026 een plan vast te leggen om door heel Zeeland schooltuinen aan te leggen, zodat ieder kind (0 tot universiteit) toegang krijgt tot een schooltuin in de buurt. Hier kan vervolgens aanbod voor voedseducatie aan worden gekoppeld, zoals moestuincoaching en kooklessen, wat er dus toe bijdraagt dat dit aanbod (nog) beter bij scholen landt.

Borging: Hoe kijken ze tegen de toekomst aan?

- o De financiering is een punt van zorg. Betrokkenen zien veel meerwaarde in de geïntensiverde samenwerking tussen IVN en de NME's. Ze zien echter ook het risico dat de financiering van NME's onder druk kan komen te staan, als deze weer hoofdzakelijk vanuit gemeenten zou moeten komen. Als NME's het met minder middelen moeten doen, kan dit ook de structurele samenwerking tussen IVN en NME's benadelen. Bovendien zijn er met de plannen voor de uitbreiding van schooltuinen in Zeeland investeringen gemoeid, waarvan het onzeker is of deze louter van gemeenten kunnen komen.
- o Tevens wordt het van belang geacht dat het Rijk een zekere agenderende rol blijft spelen. Dit kan indirect ook bijdragen aan stabiele financiering: als het Rijk richting provincie en gemeenten uitdraagt, dat het van belang is structureel te blijven investeren, is dit effectiever dan dat IVN en NME's dit geheel zelf moeten doen.

Casestudie Smikkelen van eetbaar groen (samenwerking tussen IVN en Stichting Spooony, gefinancierd door Regiodeal Noordoost-Brabant)

Wat maakt dit een goed voorbeeld uit de praktijk?

IVN en Stichting Spooony hebben in 2024 met vrijgekomen budget van de Regiodeal Noordoost-Brabant samen een programma uitgevoerd genaamd 'Smikkelen van eetbaar groen', wat in feite een combinatie is van het programma 'Eetbaar groen' (uitgevoerd door IVN) en de 'Gezonde smikkelweken' (uitgevoerd door Stichting Spooony). De twee organisaties versterken elkaar hierin door de verbinding tussen het moestuinieren en de kooklessen, waarin ze elkaars leermiddelen samenbrengen (het netwerk van moestuincoaches van IVN, en het uitgebreide lespakket van Stichting Spooony, dat ook leeractiviteiten voor thuis bevat). Daarnaast benutten de twee organisaties elkaars communicatiekanalen, wat het bereik onder scholen vergroot. Naast de samenwerking is er in de ontwikkeling van dit programma aanzienlijk ingezet op co-creatie met het netwerkpartners in Noordoost-Brabant, waaronder gemeenten, NME's en andere educatiepartners, klas- en boeren en lokale ondernemers. De ruimte en de tijd die de JLE-makelaars vanuit het programma JLE krijgen om te investeren in de netwerksamenwerking is hierbij een factor van grote betekenis geweest. Ook de beschikbaarheid van een vast budget helpt bij het beter bereiken van de scholen, omdat JLE-makelaars scholen dan ook financiële middelen kunnen bieden waar ze activiteiten rondom voedseducatie mee kunnen financieren.

Output: Wat levert dat dan concreet op?

- o 40 scholen zijn aan de slag gegaan met Eetbaar groen op school, en committeren zich daarmee voor drie jaar het programma (via o.a. een eigen financiële bijdrage). Hiermee worden ze drie jaar gefaciliteerd met een eigen moestuin of educatief voedselbos, met passende begeleiding. Volgens de JLE-makelaar (vanuit IVN) hielp het hierbij zeer dat het programma scholen ook een budget kon aanbieden (in aanvulling op hun eigen bijdrage).
- o 85 scholen hebben gebruikgemaakt van het Gezonde Smikkelweken-lesprogramma van Stichting Spooony. Daarbij hoorden ook activiteiten in samenwerking met lokale supermarkten, restaurants, zorginstellingen en groenteboeren.
- o Overkoepelend: goed bereik van het gezamenlijke programma onder scholen, met aandacht voor een sterk lokaal draagvlak voor de activiteiten.

Borging: Hoe kijken ze tegen de toekomst aan?

- o Het bereiken van scholen en een zeker niveau van commitment onder scholen wordt benoemd als iets dat uitdagend blijft, gezien de hoeveelheid maatschappelijke thema's waaraan scholen geacht worden aandacht te besteden.
- o De financiering is een punt van zorg. Het succesvolle programma was enorm gebaat bij de goede banden tussen IVN, de provincie en de gemeenten, waardoor financiering voor dit programma tot stand kwam. De (toekomstige) financiële tekorten van gemeenten worden in dat kader wel gezien als een factor waardoor financiering onder druk kan komen te staan. Aangezien die financiering in dit programma veel heeft geholpen om scholen te werven, kan dit belangrijke implicaties hebben voor de borging.
- o In het kader van de borging is het beleid rondom lokale moestuinier-netwerken door de JLE-makelaars verankerd in het beleid van IVN, zodat dit ook na JLE geborgd blijft. Dit draagt ook bij aan de versterking van de NME's (die hiervan gebruik kunnen maken).

-
- o Dergelijke versterking van NME's wordt gezien als essentieel voor de borging, aangezien dit partijen zijn die doorgaans sterke lokale wortels en goede ingangen bij scholen hebben. Als deze partijen meer slagkracht hebben, komt dat het bereik van scholen ten goede.

Regioplan

Transformatorweg 38
1014 AK Amsterdam
T +31(0)20 531 53 15
www.regioplan.nl

REGIOPLAN
PARTNER VOOR MAATSCHAPPELIJKE IMPACT